Бүтүн өлкәләрин пролетарлары, бирләшин!

Азәрбајҹан кәнҹләри

1919-ҹу ил октјабрын 27-дән чыхыр

АЗӘРБАЈҸАН ЛКИИ МК-нын ОРГАНЫ • «АЗЕРБАЙДЖАН ГЯНДЖЛЯРИ»—ОРГАН ЦК ЛКСМ АЗЕРБАЙДЖАНА

№ 86 (10892)

ҸҮМӘ АХШАМЫ,
19
ИЈУЛ
1990-ҹы ИЛ.

Гијмәти 3 гәп.

Көмәјә тәләсирләр

(РЕПОРТАЖ)

Һәр тәрәфи јашыллыға гәрг олмуш Астаранын мәркәзиндә һәмин күн һава нисбәтән мүлајим иди. Бир тәрәфдән мави Хәзәрин, о бири тәрәфдән мәгрур талыш дағларынын хәфиф-хәфиф әсән меһи бир-биринә гарышмыш, әтрафы сәринлијә бүрүмүшдү. Сәһәр саат сәккиз радәләриндир. Јолумуз көмрүкханајадыр. Бакыдан һазыр сәнәдләрлә кәләнләр илк дәфә бураја мүрачиәт едирләр. Дәниз кәнарында нөвбәр салмыш автомобил карваны јаваш-јаваш көмрүкханаја јан алыр. Әввәлчә сәрһәдчиләр, сонра Астара рајон көмрүкханасынын әмәкдашлары автомобилләрдәки јүкләри нәзәрдән кечирирләр...

Көмрүкхананын рәиси, икинчи дәрәҹәли көмрүкхана мәсләһәтчиси Идрис Ҹәфәров әввәлҹә бүтүн сәнәдләрә өзү диггәтлә бахдыгдан сонра табелијиндә олан ишчиләрә лазыми көстәришләр верир. Будур, нөвбәдә дуран баш мүвәккил Мәзаһир Мәммәдов, мүвәккилләрдән Сәфәәл Абдуллајев, Азад Мирзәјев, Тәвәккүл Рәһимов вә башгалары тапшырылан иши мәс'улијјәтлә јеринә јетирирләр, һеч нә диггәтдән јајынмыр...

...Натәван адына Бакы трикотаж фабрикинин әмәк коллективинин пулу һесабына алынан вә гардаш Иран халгына көндәрилән дөрд мин манатлыг әрзаг вә сәнаје маллары, фабрикин мәһсулу олан јүз әдәд трикотаж мә'мулаты бир-бир јохланыландан сонра сәнәдләр фабрикин баш механики А. Ағамалыјевә гајтарылыр. Онлара уғурлу јол диләјирләр вә сәрһәд гапыларынын ачылмасы үчүн көстәриш верирләр.

Сөһбәт заманы А. Ағамалыјев дејир ки, фабрикин үмуми фондундан һәлә зәлзәләнин елә илк күнләриндә Иран Ислам Республикасына јардым фондуна ијирми мин манат пул көчүрмүшүк. Бу күн апардығымыз мәһсуллар ишчиләримизин өз әмәк һагларындан вердикләри нәгд пулла алыныб.

Нөвбә Бакыдакы Имам Һүсејн мәсҹидинин јола салдығы беш јүк автомобилинә чатыр. Бунлар да јохланылыб јола салыныр. Дәвәчи дәмир јол стансијасынын баш механики М. Мәммәдов исә кәтирдији сәккиз мин манатлыг малы апарыб Иранда тәһвил

томобилләри бир-бирини әвәз едир... Көмрүкхананын рәиси Идрис Ҹәфәрова јахынлашыб белә бир суалла она мүрачиәт едирәм.

— Ишин чохлуғу сизи јормур ки?

— Ағыр күнләримиз ијунун 23-дән 25-дәк иди, — дејә ҹаваб верир. — Елә олурду ки, күн әрзиндә бә'зән јүзәдәк автомобилин јүкләрини јохлајыр вә сәнәдләри тәртиб едирдик. Ики нөвбәли иш дә кара кәлмирди. Мәҹбуријјәт гаршысында галыб, мүвәггәти үчнөвбәли иш тәртиб етдик. Бу, әлимиздән тутду. Јери кәлмишкән дејим ки, ишимизә чәтинлик төрәдән амилләр дә вар. Бири будур ки, Бакыда бә'зән сәнәдләр дүзкүн тәртиб едилмир, гануну позуб һеч кимә дә күзәшт етмәк мүмкүн дејил. Бу ҹүр сәһв һәм бизи јорур, о таја кетмәк истәјәнләри ҹидди нараһат едир. Бә'зән елә олур ки, һәр күн онларча адам дүбарә Бакыја гајытмалы, сәнәдләри дүзәлдиб јенидән кери дөнмәли олур. Бу исә вәзијјәтдән әлавә һәм дә сутканаларла вахт итирмәк демәкдир.

Елә бу вахт көмрүкхана ишчиси М. Мәммәдовун севинҹәк сәси ешидилир:

— Миң тамам олду, рәис.

Һеч нә баша дүшмәдик. Рәисдән Мәзаһирин нә демәк истәдијини соруштдугда билдирди ки, јә'ни ијунун 23-дән бу күнәдәк Ирана јардым апаран мининҹи автомобил јола салынды. Буну да әјрәнирәм ки, һәмин күнәдәк гардаш Иран халгына бир милјон тона јахын мүхтәлиф јүкләр көндәрилиб. Гејдијјат китабыны вәрәгләјирик. Тәкҹә мән орда олан күн Зәрдаб, Уҹар, Зәнкилан, Дәвәчи, Ағҹабәди, Шамхор, Варташен, Гах, Бакынын Сураханы, Нәриманов, Низами, 26 Бакы комиссары рајонларындан, Тбилисидән вә дикәр рајонлардан бир күндә доxсан автомобиллә ики јүз тондан чох јүк јола салынмышды.

Јери кәлмишкән гејд едәк ки, сәрһәддин кечилмәси илә бағлы бир сыра чәтинликләри вар. Астара көмрүкханасынын иш шәраити сәрһәдчиләр вә көмрүкхана ишчиләринин автомобилләри оператив јохламаларына имкан вермир. Нәтиҹәдә јығынлар әмәлә кәлир. Шүбһәсиз, бу да мүшајиәтчиләрин сәһһәтинә, кәтирилән әрзаг мәһсул-

ҺУМАНИСТ, ДЕМОКРАТИК СОСИАЛИЗМӘ ДОҒРУ

(Сов.ИКП XXVIII ГУРУЛТАЈЫНЫН ПРОГРАМ БӘЈАНАТЫ)

Сов.ИКП-нин XXVIII гурултајы ҹәмијјәтдә вә партијада бөһраны арадан галдырмаг, онлары јениләшдирмәк, һуманист, демократик сосиализмә доғру ирәлиләмәк мәгсәди илә ҹари мәгамын објектив гијмәтләндирилмәсинә, мүасир мәрһәләдә партијанын сијасәтинин әсасларынын мүәјјәнләшдирилмәсинә принсипиал әһәмијјәт верир.

I. Ҹәмијјәтин бөһраны вә партијанын стратежи мәгсәдләри

ҸАРИ МӘГАМЫН ГИЈМӘТЛӘНДИРИЛМӘСИ

Јенидәнгурма өлкәнин һәјатында демократик ирәлиләјишләрин тәмәлини гојмушдур. Ичтимаи инкишаф просесләринин бүтүн зиддијјәтинә бахмајараг, халг мә'нәви вә сијаси буховлардан хилас олур, адамлар вәтәндашлыг ләјагәти вә милли ләјагәт газаныр, ҹәмијјәтин вә дөвләтин ишләрини өз әлләринә алырлар. Шүурлары думанландыран вә ирәлиләјиш јолуну көрмәјә мане олан әфсанәләр пуч едилир. Өлкәни харичи аләмдән ајыран манеәләр ортадан көтүрүлүр. Көһнәликлә јенилијин кәскин мүбаризәсиндә ҹәмијјәти онун дүшмүш олдуғу бөһрандан чыхармаг үчүн аддым-аддым зәмин јарадылыр.

Гурултај белә һесаб едир: Бөһранын дәрин сәбәбләри сосиализм идејасынын өзүнүн зијанлы олмасында дејилдир, кечмишдә бу идејанын мә'руз гојулдуғу деформасијалардадыр. Ичтимаи һәјатын бүтүн ҹәһәтләринин дөвләтләшдирилмәси, пролетариатын адындан партија-дөвләт башчыларынын һәјата кечирдији диктатура инсанын мүлкијјәтдән вә һакимијјәтдән ајры салынмасынын јени формаларыны доғурмуш, өзбашыналыға вә ганунсузлуға кәтириб чыхармышды. Тәбиәт вәһшиҹәсинә истисмар олунурду. Еһкамчылыг һөкм сүрүр. Јадфикирлијә дөзмәзлик доғурурду. Халгларын мәдәнијјәт-тарих сәрвәтләринә вә интеллектуал сәрвәтинә лагејд мүнасибәт бәргәрар едилирди. Дүнјаја ичтимаи системләрин барышмаз ҹәбһәләрә ајрылмасы мејданы кими бахылырды.

Сосиализм принсипләринин тәһриф едилмәси һәлә

вәтләрини јарадан, әввәлләр јаратмыш вә ја бундан сонра јарадаҹаг гүввәләрин һамысыны бирләшдирмәли, һамысына јардым көстәрмәли вә һамысыны мүдафиә етмәлидир. Партија ҹәмијјәти керијә — буржуа гурулушуна вә ја казарма гајдаларына дөндәрмәк, һәрҹ-мәрҹлијә вә мүлки ҹәбһәләшмәјә сүрүкләмәк, милләтләр вә халглар арасына тәфригә салмаг нијјәти күдән гүввәләрә мүгавимәт көстәрир.

Гурултај белә һесаб едир ки, чичәкләнән вә азад ҹәмијјәтә доғру ирәлиләмәјин мүасир стратекијасыны вә бөһрандан чыхмағын тактикасынын әсасыны сосиализм јолу чәрчивәсиндә ичтимаи системин ардычыл сурәтдә јениләшдирилмәси хәтти тәшкил едир.

БИЗ НЕЧӘ БИР ҸӘМИЈЈӘТӘ ҸАН АТЫРЫГ

Јенидәнгурма сијасәтинин маһијјәти авторитар-бүрократик гурулушдан һуманист, демократик сосиализм ҹәмијјәтинә кечмәкдән ибарәтдир. Бу, ләјагәтли һәјат сүрмәјин, өлкәнин мадди вә мә'нәви потенсиалыны реаллашдырмағын чәтин дә олса, јеканә дүзкүн јолудур.

Сов.ИКП сосиализмә јабанчы олан нә варса, һамысы илә әлагәсини кәсир, Октјабр идеалларынын инкар едилмәси илә, совет халгынын ингилаби наилијјәтләринә нигилист мүнасибәтлә разылашмыр. Өлкәмизин кечмишиндә сталинизмин вә дурғунлуғун доғурдуғлары һалларла ССРИ халгларынын реал наилијјәтләрини дәгиг фәргләндирмәк лазымдыр. Партија фәһлә синфинин, кәндлиләрин, зијалыларын бүтүн нәсилләринин гуруҹулуг әмәјини вә ҹаныны әсиркәмәдән чалышмасыны, Вәтән наминә онларын фәдакарлығыны лазымынҹа гијмәтләндирир. Ән ағыр сынаг илләриндә халгын вердији гурбанларын хатирәсини биз әзиз тутуруг.

Сов.ИКП сосиализм нәзәријјәсинә вә практикасына јарадыҹы мүнасибәт көстәрилмәсинә, XX әсрин тарихи тәҹрүбәсинин, Марксын, Енкелсин, Ленинин еһкамчы јозучулугдан азад олан ирсинин әмәли сурәтдә дәрк едилмәси јолу илә онларын инкишаф етдирилмәсинә тәрәфдардыр. Биз белә һесаб едирик ки, инсан зәкасынын ән јахшы наилијјәтләриндән, сәмәрәли тәсәррүфатчылыг, сосиал проблемләрин һәлл едилмәси, демократија тә'сисатларынын инкишаф етдирилмәси саһәсиндә дүнјада топланмыш тәҹрүбәдән истифадә етмәк зәруридир.

Сов.ИКП сосиализм јолу вә коммунизм перспективи

сат ајрылмасы, бу мәгсәдләр үчүн мүәссисәләрин вә тәсәррүфат бирликләринин, республика Советләринин вә јерли Советләрин еһтијатларындан истифадә олунмасы;

— еколожи вә тәбии фәлакәт рајонларына фөвгәл'адә јардым көстәрилмәси; тәбиәти мүһафизә саһәсиндә фәалијјәтин стимуллашдырылмасынын сәмәрәли васитәләринин јарадылмасы;

— әһалинин мәҹбурән көчмәсинин гаршысыны алмаг үчүн тәдбирләр һазырланмасы, гачгынлар үчүн сосиал статус гәбул едилмәси, онлара лазыми јардым көстәрилмәси.

Үчүнҹүсү. Интизамын вә һүгуг гајдасынын гәтијјәтлә мөһкәмләндирилмәси, ҹинајәткарлыға гаршы мүбаризәнин вә һүгуг позунтуларынын профилактикасынын күчләндирилмәси. Хәлвәти игтисадијјата гаршы мүбаризәдә бүтүн мөвҹуд васитәләрдән — игтисади, сијаси вә һүгуги васитәләрдән истифадә едилмәси. Бөһрандан чыхмаг саһәсиндә тә'ҹили тәдбирләр көрмәк үчүн һүгуги тәмәл јарадан ганунларын тә'хирә салынмадан гәбул едилмәси вә онларын һәјата кечирилмәси механизмләринин јарадылмасы.

ИНСАНЫН АЗАДЛЫҒЫ ВӘ РИФАҺЫ НАМИНӘ

Совет адамынын лајигли һәјат шәраитини тә'мин етмәји партија өз сијасәтинин мәркәзи стратежи вәзифәси сајыр.

Вәтәндашларын һүгуг вә азадлыглары. Партија ашағыдакылара тәрәфдар чыхыр:

— бејнәлхалг миг'јасда танынмыш нормалар сәвијјәсиндә инсан һүгугларынын һәјата кечирилмәси;

— милли-етник, сијаси, дини, ҹинс-јаш әламәтләринә көрә һәр һансы ајры-сечкилијин истисна едилмәси;

— вәтәндашын шәхсијјәтинин вә ләјагәтинин, онун мәнзилинин вә әмлакынын тохунулмазлығынын, пешә сечмәк, јашајыш јери сечмәк, өлкәдән кетмәк вә өлкәјә кәлмәк сәрбәстлијинин, јазышмаларынын вә телефон данышыгларынын сирләринин, сөз, мәтбуат вә информасија азадлығынын ганунверичиликлә е'тибарлы сурәтдә горунмасы;

— инсанын дүнјакөрүшүндә вә мә'нәви марағында онун өз мүгәддәратыны сәрбәст тә'јин етмәси, вичдан азадлығы;

[illegible] бураја кәлиб. Јохлама заманы о, мүвәккилләрә мүрачиәтлә дејир:

— Хаһиш едирәм, гутуларı еһтијатла ачын, сынан шеј[a] вар.

Мүвәккилләрдән С. Абдуллајев вә А. Мирзәјев чаваб верирләр: бу саһәдә кифајәт гәдәр тәчрүбәмиз вар, нарагәт олмаға дәјмәз. Сынан, јахуд итән һәр бир әшјаја чавабдеһик.

Бәли, бурада һәр иш еһтијатла, сәбрлә, ән әсасы мәс'улијјәтлә көрүлүр. Онлар јахшы баша дүшүрләр ки, сәһвә јол версәләр, тәләсәләр кәмрүкхана гајдасына чидди әмәл едә билмәзләр.

Јохламадан кечән јүк автомобилләринин [illegible] тә'сир көстәрир. Һансы ки, кәмрүкхананын јенидән гурулмасы барәдә республика тәшкилатларында чохдан сөһбәт кедир. Лакин иш кечәр јохдур. Бизә елә кәлир ки, бу мәсәләјә чидди јанашмаг лазымдыр.

Фасилә вахты јахынлашыр. Отуз биринчи автомобил дә јола салыныр. Биз дә чидди мәс'улијјәт тәләб едән пешә саһибләриндән ајрылыб кәмрүкхананы тәрк едирик. Арабын о тајындакы гардашларымыза, бачыларымыза јардым али узаданлара исә бу хејирхаһ, нәчиб иштә угур диләјирик...

Б. ӘҺӘДОҒЛУ.

Азәрбајчандан Ирана, зәлзәләдән зәрәр чәкәнләрә көмәк үчүн һәр күн белә автомобил карванлары јола салыныр.

Астара кәмрүкханасынын рәиси Идрис Чәфәров (ортада) мүвәккилләр вә сәрһәдчиләрлә бирликдә сәнәдләри јохлајыр. Фотолар С. Мирчаббароғлунундур.

ЈЕНӘ АЗҒЫНЛЫГ

ЛАЧЫН (хүсуси мүхбирләримиздән, телефонла). Ермәни јараглыларындан ибарәт гулдур дәстәләринин республикамызын ајры-ајры рајонларына һүчумлары ара вермир. Ијул ајынын 17-дә саат 14.30 радәләриндә Лачын рајонунун Аганус кәнди Шуша рајонунун ермәниләр јашајан Галадәрәси кәндиндән басгын едилмишдир. Рајон дахили ишләр шө'бәсинин әмәкдашлары тезликлә һадисә јеринә кәлмишләр. Атышма бир саатадәк давам етмишдир. Милис сержанты Шаһин Хәлилов дөјүшдә ајағындан күллә јарасы алмыш вә хәстәханаја дүшмүшдүр.

[illegible] илләрдә өлкәнин инкишафында мүрәккәб проблемләр доғурмушду. XX әсрин икинчи јарысында елми-техники ингилабла әлагәдар олараг бүтүн бәшәријјәтин һәјатында чидди дөнүш башлананда исә ајдын олду ки, авторитар-бүрократик систем өлкәни дүнја сивилизасијасынын мәчрасына јөнәлтмәјә габил дејилдир.

Бунунла белә, әсаслы дәјишикликләрин сон дәрәчә зәрури олмасы узун мүддәт инкар едилирди. Јетишмиш тарихи мүнагишәнин һәлли халгдан ајрылмыш партија-дөвләт һакимијјәти структуру тәрәфиндән сүн'и сурәтдә ләнкидилирди.

Јенидәнгурма өлкәнин јениләшдирилмәси вә сосиализмә јабанчы олан ичтимаи формалардан хилас едилмәси сијасәтинә доғру әсаслы дөнүш демәк олду. Лакин о, тәгрибән 300 милјон әһалиси олан бөјүк бир дөвләтин һәјатынын бүтүн саһәләринин симасыны ејни вахтда дәјишдирмәјин сон дәрәчә чәтин олдуғуну да ашкара чыхартды. Үстәлик, сон илләрдә партијанын вә өлкәнин рәһбәрлијинин бә'зи гәрарлары вә һәрәкәтләри зәиф ишләнмиш, гејри-ардычыл, бир сыра һалларда исә садәчә сәһв гәрарлар вә һәрәкәтләр олмушдур. Инвестисија вә ихрачат-идхалат сијасәтиндә, зәһмәтсиз кәлирләрә гаршы мүбаризәдә, алкоголизмә гаршы кампанијанын апарылмасында сәһвләр, кооператив һәрәкатынын тәшкилиндә әјинтиләр мәнфи нәтичәләр вермишдир.

Көһнә тәсәррүфат механизми сөкүлүр, јениси исә һәлә јарадылмамышдыр. Пул тәдавүлү вә базардакы вәзијјәт үзәриндә нәзарәт хејли дәрәчәдә итирилмишдир. Вахты чатмыш игтисади вә сијаси дәјишикликләрин һүгуги тәмәлинин јарадылмасы һәдсиз дәрәчәдә узанмышдыр. Милләтләрарасы мүнагишәләр өлкәни сарсыдыр. Дөвләт һакимијјәти нүфуздан дүшмүшдүр. Мә'нәви вә әхлаги дајаглар сарсылыр, зоракылыг, чинајәткарлыг далғасы күчләнир.

Мәркәзи Комитә, Сијаси Бүро гәрарлар гәбул етмәкдә вә һәјата кечирмәкдә. Сов.ИКП-нин өзүнүн реформа сијасәтини апармагда чох вахт һадисәләрин инкишафындан кери галыр, сынаглар вә сәһвләр методу илә һәрәкәт едирдиләр.

Партија мүрәккәб дөнүш мәгамыны јашајыр. Амирлик-инанбатчылыг системи өзәјинин әввәлки ролундан имтина едилмәси, онун ичтимаи-сијаси тәшкилат характери алмасы зиддијјәтләрин ағры-ачылы шәкилдә кәскинләшмәси, бир чох партија тәшкилатларынын фәаллығынын азалмасы, рә'јләрин вә мөвгеләрин гүтбләшмәси партијанын үнванына тәнгидин күчләнмәси илә мүшајиәт олунур.

Өлкәдә мүхтәлиф ичтимаи-сијаси груплар вә һәрәкатлар формалашмасы просеси сүр'әтлә кедир.

Мүһафизәкар-еһкамчы чәрәјан фәаллашмышдыр, онун нүмајәндәләри јениләшдирмә сијасәтини сосиализм принсипләринә гәсд едилмәси кими гаршылајыр вә авторитаризмә гајыдышы тәблиғ едирләр. Бүрократик структурларын иш тәрзини јенидән гура билмәјән, чәмијјәтин демократикләшдирилмәсини өзүнүн сијаси нүфузу вә сосиал статусу үчүн тәһлүкә һесаб едән һиссәси дә објектив сурәтдә мүһафизәкар-еһкамчы чәрәјанын нүмајәндәләринә гошулур вә буна көрә дә дәјишикликләр просесини һәр васитә илә дајандырмаға чалышыр.

Сосиализм јолуну рәдд едән, ичтимаи мүлкијјәтин һеч бир һәдд гојулмадан хүсуси шәхсләрә верилмәсинә, тәһсилин, сәһијјәнин, елм вә мәдәнијјәтин там коммерсијалашдырылмасына тәрәфдар олдуғуну билдирән гүввәләр күчләнирләр. Монархист, һәтта фашист тәригәтли екстремистләр сималарыны көстәрмәјә башламышлар.

Чүрбәчүр сосиал-демократ чәрәјанлары өлкәнин ичтимаи-сијаси һәјатында нәзәри чәлб едән һадисәјә чеврилмишдир.

Милли һәрәкатлар бөјүк вүс'әт алмышдыр. Һәмин һәрәкатларда демократик мејлләрлә јанашы, шовинизм вә милләтчилик әһвал-руһијјәси дә өзүнү кетдикчә даһа фәал тәзаһүр етдирир. Онлар бир милләти башгасына гаршы гојмагла, сепаратчылыг, «милли мүстәсналыг» шуарлары ирәли сүрмәклә чох вахт көһнә антидемократик групларын вә ја һакимијјәтә чан атан јени групларын мәнафејинин ифадәчисинә чеврилирләр.

Өлкәнин тәшәккүл тапмагда олан рәнкарәнк сијаси мәнзәрәсинин мәркәзиндә сосиализм јолуну тутан демократик јенидәнгурма гүввәләри дурурлар. Онлар Сов.ИКП үзвләринин әксәријјәти, фәһлә синфинин, кәндлиләрин, зијалыларын, кәнчләрин, һәрби гуллугчуларын, ветеранларын сијаси вә пешә мәнафејини ифадә едән бир чох тәшкилатлар тәрәфиндән тәмсил олунурлар.

Сосиал вә игтисади һәрч-мәрчлик доғура билән сијаси сәбатсызлыг дөврүндә Коммунист Партијасы белә һесаб едир ки, о, вәтәндаш һәмрә'јлији партијасына чеврилмәли, бөһрандан чыхмағын вә чәмијјәти демократик јолла јенидән гурмағын тәрәфдары олан мүхтәлиф сосиал-сијаси гүввәләрин әмәли әмәкдашлығыны тә'мин етмәли, өз виҹданлы әмәји илә халгын рифаһыны вә мә'нәви сәрвәтләрини артыран ... партијасыдыр. Биз бу перспективә сивилизасијанын инкишафынын тәбии-тарихи истигамәти кими бахырыг. Партијанын ичтимаи идеалы бәшәр мәдәнијјәтинин һуманист әсасларыны, әзәли мејл олан даһа јахшы јашамаг вә сосиал әдаләтә наил олмаг мејлини өзүндә тәчәссүм етдирир.

Бизим анлајышымызча, һуманист, демократик сосиализм елә бир чәмијјәтдир ки, орада:

— ичтимаи инкишафын һәдәфи инсандыр; онун үчүн мүасир сивилизасијаја лајиг һәјат вә әмәк шәраити јарадылыр; инсанын сијаси һакимијјәтдән, өзүнүн јаратдығы мадди вә мә'нәви сәрвәтләрдән ајры салынмасы арадан галдырылыр, ичтимаи просесләрә онун фәал сурәтдә гошулмасы тә'мин едилир;

— мүлкијјәтин вә тәсәррүфатчылығын рәнкарәнк формалары әсасында зәһмәткешләрин истеһсалатын саһибләринә чеврилмәси, јүксәк мәһсулдар әмәјә күчлү һәвәс ојадылмасы, мәһсулдар гүввәләрин тәрәггиси, тәбиәтдән сәмәрәли истифадә үчүн ән јахшы шәраит тә'мин едилир; сосиал әдаләтә вә зәһмәткешләрин сосиал мүһафизәсинә тә'минат верилир;

— јеканә һакимијјәт мәнбәји халгын суверен ирадәсидир; чәмијјәтин нәзарәти алтында олан дөвләт сосиал вәзијјәтиндән, чинсиндән вә јашындан, милли мәнсубијјәтиндән вә дини е'тигадындан асылы олмајараг һәр адамын һүгуг вә азадлыгларынын, шәрәф вә ләјагәтинин горунмасына тә'минат верир; ганун чәрчивәсиндә һәрәкәт едән бүтүн ичтимаи-сијаси гүввәләрин сәрбәст јарышы һәјата кечирилир.

Бу елә бир чәмијјәтдир ки, халглар арасында динч вә бәрабәр һүгуглу әмәкдашлыг уғрунда, һәр бир халгын өз мүгәддәратыны тә'јин етмәк һүгугларына һөрмәтлә јанашылмасы уғрунда ардычыл чыхыш едир.

II. Сов.ИКП-нин фәалијјәт програмы

Сов.ИКП-нин програм мәгсәдләринин јеринә јетмәси истәр бөһраны арадан галдыран тә'чили тәдбирләр, истәрсә дә чәмијјәтин симасыны һәртәрәфли дәјишдирмәк саһәсиндә узунмүддәтли сијасәт һәјата кечирилмәсини тәләб едир. Сов.ИКП бу мәгсәдләрә сијаси методларла, коммунистләрин, о чүмләдән Советләрдә, дикәр дөвләт органларында вә ичтимаи тәшкилатларда ишләјән коммунистләрин шүурлу, әлбир ишләри сајәсиндә, Конститусијадан ирәли кәлән ганунверичилик тәшәббүсү һүгугундан истифадә етмәклә, күтләләрин е'тимадыны газанмагла чатачагдыр.

БӨҺРАНДАН ЧЫХМАГ САҺӘСИНДӘ ТӘ'ЧИЛИ ТӘДБИРЛӘР

Партија **тә'хирәсалынмаз тәдбирләр** кими ашағыдакылары ирәли сүрүр:

Биринчиси. Суверен дөвләтләр кими республикаларын иттифагы һаггында сырф көнүллүјә, гаршылыглы фајдаја, милли мүгәддәраты тә'јин етмәк азадлығына әсасланан; истәр республикаларын спесифик хүсусијјәтләрини вә тәләбатыны, истәрсә дә бүтөвлүкдә иттифагын мәнафејини нәзәрә алан јени мүгавиләнин чари илдә һазырланмасы.

Икинчиси. Сосиал-игтисади саһәдә 1,5—2 ил әрзиндә ашағыдакылар һәјата кечирилсин:

— игтисадијјатын тәмајүлүнү тезликлә дәјишдириб истеһлак бөлмәсинә үстүнлүк вермәк, саһибкарлыг тәшәббүсүнү һәртәрәфли инкишаф етдирмәк, идхал гајдасында маллар алмаг јолу илә истеһлак базарынын, илк нөвбәдә әрзаг базарынын нормаллашдырылмасы; сәрбәст гијмәт гојмаја кечиләркән бир сыра ән зәрури малларын сабит гијмәтләринин сахланмасы;

— малијјә-кредит ислаһаты кечирмәк, әһали арасында сәһмләр јајмаг, материал еһтијатларынын артыг һиссәсини сатмаг, мәнзилләри сатмаг, әһалинин әманәтләри үзрә фаизләри артырмаг, кәләчәкдә маллар алынмасы үчүн истигразлар сатмаг, дөвләт бүдчәсинин кәсирини минимума ендирмәк јолу илә пул тәдавүлүнүн сабитләшдирилмәси;

— мүдафиә хәрчләрини, сәмәрәсиз әсаслы вәсаит гојулушуну, идарә апаратынын сахланмасына чәкилән хәрчләри ағыллы сурәтдә азалтмаг, харичи игтисади әлагәләри саһмана салмаг һесабына тә'хирәсалынмаз сосиал-игтисади вәзифәләрин әлавә олараг малијјәләшдирилмәси;

— иттифаг, республика бүдчәләринин вә јерли бүдчәләрин, мүәссисәләр, кооперативләр, әһалинин јығымы, имтијазлы кредитләр бурахылмасы һесабына мәнзил тикинтиси һәчмләринин хејли артырылмасы;

— халгын чансағлығыны мөһкәмләтмәк саһәсиндә тә'сирли тәдбирләр һазырланмасы: сәһијјәјә әлавә тәхсисат ...

— вәтәндаш һүгугларынын горунмасында ... нин вә ичтимаи тәшкилатларын ролунун јүксәлдилмәси.

Әмәк вә рифаһ. Чәмијјәтин вә һәр бир адамын рифаһынын әсасыны виҹданлы әмәк тәшкил едир. Партија ашағыдакылара тәрәфдар чыхыр:

— әмәк һүгугунун, сон нәтичәләрә көрә вә һеч бир мәһдудијјәт гојулмадан әдаләтли һагг өдәнилмәсинин тә'мин едилмәси; бәрабәрчилијин, әләбахымлығын арадан галдырылмасы, ганунсуз кәлирләрин вә имтијазларын көкүнүн кәсилмәси;

— чевик, мүасир пешә һазырлығы системинин формалашдырылмасы;

— иш јериндә сағлам вә тәһлүкәсиз шәраит јарадылмасы, әмәк мәһсулдарлығы артдыгча мә'зунијјәтләрин артырылмасы.

Сосиал тә'минатлар. Партија тәклиф едир:

— јохсул вә чохушаглы аиләләрин сосиал мүһафизәсинин вә онлара мадди јардым көстәрилмәсинин бүткин дөвләт-ичтимаи системи јарадылсын, әмәк һаггы, пенсијалар вә мүавинәтләр һесабына онларын кәлиринин доланачаг минимумундан ашағы сәвијјәдә олмамасы тә'мин едилсин;

— һәр бир адамын мәнзил, пулсуз тәһсил алмагда, тибби хидмәтдән, башга сосиал не'мәтләрдән истифадәдә сосиал зәманәт верилән сәвијјәси тә'мин едилсин, ејни заманда пуллу хидмәтләр инкишаф етдирилсин, мәнзил базары формалашдырылсын;

— ири сағламлашдырма вә профилактика програмларынын һәјата кечирилмәси, сәһијјәнин материал-техника базасыны вә дәрманла тә'минаты көкүндән јахшылашдырмаг әсасында әһалијә тибби јардымын мүмкүнлүјү вә јүксәк кејфијјәти тә'мин едилсин;

— гадынларын әмәк вә мәишәт шәраитинин јахшылашдырылмасы саһәсиндә ири тәдбирләр көрүлсүн, онлара гысалдылмыш иш күнүндә, әлверишли чәдвәл үзрә ишләмәк һүгугу верилсин, доғумагәдәрки мә'зунијјәтин вә ушаға гуллуг етмәјә көрә мә'зунијјәтин, чохушаглы вә тәк аналара верилән әлавә мә'зунијјәтин мүддәти узадылсын;

— ушаг тәрбијә мүәссисәләринин сахланмасына вә инкишафына тәхсисат артырылсын; ушаг малларынын, еколожи чәһәтдән тәмиз әрзаг мәһсулларынын гытлығы арадан галдырылсын; ушаглара тибби хидмәти јахшылашдырылмасы, ушаглар арасында хәстәләнмә вә өлүм һалларынын азалдылмасы үчүн тә'хирә салынмадан тәдбирләр көрүлсүн; ушаглы аиләләрә дөвләт јардымы кенишләндирилсин;

— кәнчләрин башланғыч сосиал имканларынын бәрабәрлији, онларын пешә, сијаси вә мәдәни јүксәлишинин инамлы перспективләри тә'мин едилсин, кәнч аиләләрә јардым тәдбирләри һазырлансын;

— әлилләрин, ветеранларын, бејнәлмиләлчи дөјүшчүләрин, һәлак олмуш һәрби гуллугчуларын аиләләринин, Чернобыл АЕС-дә, башга гәзаларда вә тәбии фәлакәтләрдә зәрәр чәкәнләрин һамысынын вәзијјәти јахшылашдырылсын, онлара сосиал вә тибби хидмәтин сәвијјәси јүксәлдилсин; онларын мәнзиллә, маллар вә хидмәтләрлә тә'мин едилмәсинә даир хүсуси програмлар һәјата кечирилсин.

Тәһсил, елм вә мәдәнијјәт. Сов.ИКП тәһсилин, елм вә мәдәнијјәтин инкишафыны өз сијасәтинин үстүн истигамәти һесаб едир. Партија јарадычылыг сәрбәстлијини мүдафиә етмәклә али һуманист дәјәрләри горујачагдыр. О, мә'нәви саһәдә низибатчылығын, мәдәнијјәти, инчәсәнәти, тәһсили һамылытла сырф коммерсија тәмәлинә кечирмәјин әлејһинә чыхыр. Партија ашағыдакылара чалышачагдыр:

— тәһсилин, елмин, мәдәнијјәтин материал-техники базасынын һәр васитә илә мөһкәмләндирилмәси, әһалинин мә'нәви инкишафы, харичи өлкәләрлә кениш вә сәрбәст мәдәни вә елми мүбадилә, бәдән тәрбијәси вә идманын инкишафы намина бүдчә тәхсисатынын артырылмасы, мүхтәлиф ичтимаи тәшәббүсләрә вә һамиләрә рәвач верилмәси;

— халг тәһсили системинин инкишафына, тәһсил мүәссисәләринин мүстәгиллијинин кенишләндирилмәсинә даир дөвләт програмы һазырланмасы вә гәбул едилмәси; бу саһәдә чалышан ишчиләрин мадди вәзијјәтинин јахшылашдырылмасы, сосиал статусунун вә сосиал мүһафизәсинин јүксәлдилмәси;

— Вәтән елминин дүнја сәвијјәсиндән кери галдығы бир сыра истигамәтләрдә керилијин арадан галдырылмасы, фундаментал тәдгигатлара дөвләт тәхсисатынын артырылмасы; елм вә техниканын инкишафына, истеһсалатда вә ичтимаи һәјатда елми наилијјәтләрин тәтбиг едилмәсинә даир дөвләт програмларынын кенишләндирилмәси. Партија елми фәалијјәтин мүасир структурларынын вә

(Арды 2-чи сәһифәдә)

ҺУМАНИСТ, ДЕМОКРАТИК СОСИАЛИЗМӘ ДОҒРУ

(Әввәли 1-чи сәһифәдә)

тәшкилат формаларынын инкишафына рәвач верәчәк, елмдә бүрократизмин вә тајфабазлығын көкүнүн кәсилмәсинә чалышачагдыр; елмин експеримент базасынын мөһкәмләнмәсинә, китабханаларын, архивләрин, информасија техникасынын инкишафына көмәк едәчәкдир;

— әһалинин бүтүн тәбәгәләри үчүн мәдәнијјәт сәрвәтләриндән истифадәнин, сәнәткарын исте'дадына милли сәрвәт кими гајғы илә јанашылмасынын, ССРИ халгларынын мәдәни ирсинин горуnуб сахланмасына гајғыкеш мүнасибәтин, һамылыгла естетик маарифләнмәнин, кәндин мәдәни саһәдәки керилијинин арадан галдырылмасынын тә'мин едилмәси;

— тәһсил, елм, мәдәнијјәт вә идман саһәсиндә фәалијјәти тәнзимләјән ганунверичилик актларынын һазырланмасы вә гәбул едилмәси.

СӘМӘРӘЛИ ИГТИСАДИЈЈАТ НАМИНӘ

Сосиал тәрәггинин е'тибарлы базасынын јарадылмасы игтисади мүнасибәтләри демократикләшдирмәји, адамларын тәшәббүскарлығыны вә ишкүзар фәаллығыны буховлардан әсл мә'нада хилас етмәји, јүксәк мәһсулдар әмәјин стимулларыны ишә салмағы тәләб едир. Игтисади системин јенидән гурулмасы саһәсиндә Сов.ИКП-нин тәклиф етдији програмын маһијјәти дә мәһз бундан ибарәтдир.

Саһибкар олмалы, әмәксевәрлији бәрпа етмәли. Партија белә һесаб едир ки, мүлкијјәтин рәнкарәнк вә бәрабәр һүгуглу формаларыны јаратмаг вә инкишаф етдирмәк, онларын интеграсијасына вә сәрбәст рәгабәтинә наил олмаг үчүн шәраит јарадылмалыдыр:

— дөвләт мүлкијјәти (Үмумиттифаг, республика, коммунал мүлкијјәти) рәсмијјәтчи-бүрократ мүлкијјәтдән гүввәдә олан ганунверичилик әсасында зәһмәткешләрин өзләринин идарә етдикләри ичтимаи мүлкијјәтә чеврилсин; зәһмәткеш коллективләринә дөвләт мүәссисәләрини вә әмлакыны ичарәјә көтүрмәк, сәнаје, тичарәт, хидмәт објектләрини алмаг һүгугу верилсин; мүәссисәләрин тәшкилинин сәһмдарлыг формасындан истифадә олунсун;

— кооператив мүлкијјәтинин, ичтимаи тәшкилатларын мүлкијјәтинин мүхтәлиф нөвләри, һабелә мүлкијјәтин шәрикли формалары инкишаф етдирилсин;

— мүлкијјәт формалары системиндә әмәјә әсасланан хүсуси мүлкијјәт дә өз јерини тутмалыдыр, о, халгын һәјатынын јахшылашдырылмасы үчүн ишләјә биләр.

Сов.ИКП учдантутма хүсусиләшдирмәнин, һәр һансы мүлкијјәт формаларынын зорла гәбул етдирилмәсинин әлејһинәдир.

Тәнзимләнән базара доғру. Базар игтисадијјаты халг тәсәррүфатынын идарә едилмәсинин өмрүнү баша вурмуш инзибати-амирлик системинин алтернативидир. Сов.ИКП мәрһәләләрлә базара кечмәјә тәрәфдар чыхараг зәрури һесаб едир:

— базар игтисадијјатына кечилмәсини тә'мин едән ганунверичилик вә һүгуг нормаларынын вә механизмләринин һазырланмасы сүр'әтләндирилсин;

— мүәссисәләрә, бүтүн әмтәә истеһсалчыларына мүлкијјәтин формаларындан асылы олмајараг мүстәгиллик, саһибкарлыг азадлығы верилсин, онлар арасында сағлам вә саф рәгабәтин инкишафына јардым көстәрилсин; дөвләт идарәетмә функсијалары билаваситә тәсәррүфат фәалијјәтиндән ајрылсын;

— истеһсал, банк вә сығорта иши, тичарәт, елми арашдырмалар инһисарсызлашдырылсын; кичик вә орта мүәссисәләр шәбәкәсинин инкишафына јардым көстәрилсин;

— базар мүнасибәтләринин дөвләт тәрәфиндән тәнзимләнмәси вәтәндашларын сосиал һүгугларынын мүдафиәсинә, халг тәсәррүфатында мүһүм структур дәјишикликләринин, елми-техники вә еколожи програмларын һәјата кечирилмәсинә, тәсәррүфатлараpасы әлагәләр системиндә өлкәнин мәнафеләринин тә'мин едилмәсинә јөнәлдилсин. Магистрал кәслијјатын, рабитәнин, енеркетиканын вә мүдафиә комплекси мүәссисәләринин тәсәррүфат һесабы принсипләри вә әмәк коллективләринин өзүнүидарәси әсасында ваһид базар чәрчивәсиндә дөвләт тәрәфиндән идарә олунмасы сахланылсын;

— планлашдырма системиндә игтисади инкишафын стратежи перспективләринин вә дөвләт мәгсәдли програмларынын һазырланмасына, дөвләт сифаришләри, гијмәт, амортизасија, көмрүк сијасәти, веркиләр, кредит үчүн фаизләр вә с. васитәсилә игтисадијјатын долајысы илә тәнзимләнмәсинә кечилсин;

— конверсија едилән маната кечилмәси, игтисадијјатын дүнја базарына ачыг олмасы тә'мин едилсин, мүәссисәләрин харичи игтисади фәалијјәти, мүтәрәгги технолокијалары тезликлә тәтбиг етмәк вә базары боллашдырмаг мәгсәдилә харичи капиталын чәлб едилмәси үчүн әлверишли шәраит јарадылсын.

һансы синфин, партијанын, групплашманын, идарәетмә бүрократијасынын диктатурасы истисна олунур, бүтүн вәтәндашларын дөвләт ишләриндә вә ичтимаи ишләрдә иштирак етмәси, һәр һансы вәзифәни тутмасы тә'мин едилир; дөвләт вә вәтәндашлар демократик јолла гәбул едилмиш ганунун сөзсүз алилији вә ганун гаршысында һамынын бәрабәрлији шәраитиндә гаршылыглы мәс'улијјәтлә бир-биринә бағлыдырлар;

— ичтимаи-сијаси тәшкилатларын Конститусија чәрчивәсиндә азад бәһсләшмәси;

— үмуми, бирбаша, бәрабәр сечки һүгугу принсипләринин һәјата кечирилмәси.

Демократијаны биз нәинки һүгуглар вә азадлыглар кими, һәм дә онларла үзви сурәтдә бағлы олан вәтәндаш мәс'улијјәти, ганунлара чидди әмәл олунмасы вә өзүнәнәзарәт кими баша дүшүрүк.

Һакимијјәтин ганунверичилик, ичра вә мәһкәмә һакимијјәтләринә **бөлүнмәси** гејри-мәһдуд сәлаһијјәтин әлә кечирилмәсинә, һакимијјәтдән суи-истифадә едилмәси һалларына имкан вермәмәк үчүн тә'минат јарадар, сәлаһијјәт даирәси илә мәс'улијјәт даирәси арасында дәгиг һәдд гојмаға имкан верәр. Партија ашағыдакылара тәрәфдар чыхыр:

— ганунверичилик просесинин демократик вә ачыг олмасы ашағыдан јухарыјадәк бүтүн Советләрин норма јарадычылығы вә нәзарәт функсијаларынын тамлығы, онларын е'тибарлы малијјә вә мадди базасынын формалашдырылмасы;

— ичра-сәрәнчам органларынын фәалијјәти һаггында Советләр гаршысында һәр ил һесабат верилмәси; ичра һакимијјәтинин фәалијјәти үзәриндә ганун чәрчивәсиндә ичтимаи нәзарәт;

— мәһкәмәнин вә прокурорлуғун мүстәгиллији, чәмијјәтдә онларын статусунун јүксәлдилмәси, просессуал ганунверичилијин тәкмилләшдирилмәси, тәгсирсизлик презумпсијасына, әдаләт мүһакимәси нормаларына вә мүдафиә һүгугуна чидди әмәл едилмәси; ислаһ-әмәк системинин тә'сирли олмасы; совет вәтәндашлығындан әсассыз мәһруметмә актларынын ләғв олунмасы;

— мүсабигә әсасында формалашдырылан, ганун чәрчивәсиндә нүмајәндәли органларын вә ичтимаијјәтин нәзарәти алтында олан динамик, мүасир дөвләт апараты јарадылмасы.

ӨЛКӘНИН ТӘҺЛҮКӘСИЗЛИЈИ

Нә гәдәр ки, силаһлы мүнагишәләр тәһлүкәси мөвчуддур, өлкәјә е'тибарлы мүдафиә керәкдир. Партија ашағыдакылары зәрури һесаб едир:

— јени мүдафиә доктринасы вә ағлабатан зәрурилик принсипи, һәрби гуручулугда кејфијјәт параметрләринә үстүнлүк верилмәси әсасында һәрби ислаһат кечирилмәси;

— өлкәнин мүдафиәсинин вә тәһлүкәсизлијинин, Силаһлы Гүввәләрин гуручулуғунун, һазырланмасынын вә онлардан истифадә едилмәсинин принсипиал мәсәләләринин јалныз ССР Иттифагынын сәлаһијјәтиндә сахланылмасы;

— һәрби гуллугчуларын вә онларын аиләләринин сосиал мүдафиәсинин мөһкәмләндирилмәси (о чүмләдән һәрби гуллугчуларын һәјатынын вә сағламлығынын сығорталанмасы) вә һәрби гуллугчуларын, онларын аиләләринин мәишәт шәраитинин јахшылашдырылмасы;

— ордудан јалныз тә'јинатына көрә, ганунверичилијә там мувафиг сурәтдә истифадә едилмәси;

— мүдафиә саһәсинә тә'сирли сијаси рәһбәрлик едилмәси вә дөвләтләр арасында әлдә едилмиш е'тимад сәвијјәси нәзәрә алынмагла бу идарәнин фәалијјәтинин максимум ачыг олмасы; һәрби идарәнин али һакимијјәт органларынын нәзарәти алтында олмасы;

— Силаһлы Гүввәләрдәки партија тәшкилатлары вә коммунистләр васитәсилә шәхси һеј'әтә Сов.ИКП-нин идеја тә'сиринин мөһкәмләндирилмәси;

— дөвләт конверсија програмынын һәјата кечирилмәси вә сәрбәстләшән гурғулардан мүлки истеһсалда истифадә олунмасы вә ишчиләрин сосиал мүдафиәсинин тә'мин едилмәси.

Мүасир шәраитдә Конститусија гурулушуну мүдафиә етмәјин, ичтимаи асајиши горумағын чох зәрури тә'сисаты олан дахили ишләр вә дөвләт тәһлүкәсизлији органлары јалныз ганун чәрчивәсиндә вә нүмајәндәли һакимијјәт органларынын нәзарәти алтында фәалијјәт көстәрмәлидирләр. Һүгуг мүһафизә органларынын ишчиләринин пешә һазырлығы сәвијјәсини вә мадди тә'минатыны јүксәлтмәк лазымдыр.

СУВЕРЕН РЕСПУБЛИКАЛАРЫН ЈЕНИЛӘШДИРИЛМИШ ИТТИФАГЫНА ДОҒРУ

БӘШӘРИЈЈӘТИН ДИНЧ ИНКИШАФЫНА ДОҒРУ

Партија һесаб едир ки, ССРИ-нин харичи сијасәт стратекијасы сүлһ, әмәкдашлыг, гаршылыглы фәалијјәт, тәрәгги вә һуманизм идејаларыны әсас көтүрмәли; өлкәмизин дахилиндә јенидәнгурма просесләринә, бејнәлхалг сабитлијин тә'мин олунмасына һәр васитә илә көмәк етмәлидир.

Харичи сијасәтин јөнүмләри. Һамылыгла тәһлүкәсизлији мөһкәмләндирмәк мәгсәди илә партија ашағыдакылара тәрәфдар чыхыр:

— бејнәлхалг мүнасибәтләри һәрбисизләшдирилмәси саһәсиндә мүвәффәгијјәтлә башланмыш ишин чиддијјәтлә давам етдирилмәси; силаһларын вә силаһлы гүввәләрин мүдафиә үчүн ағлабатан зәрурәт һәдләринәдәк ихтисар едилмәси; зор ишләдилмәсинин вә зор ишләдиләчәјин илә һәдәләмәнин дүнја практикасындан тамамилә истисна олунмасы; һәрби гаршыдурманын даһа да азалдылмасы, сонра исә тамамилә ләғв едилмәси;

— мүнагишәләрин вә бејнәлхалг сәбатсызлығын гаршысыны алмаг үчүн бүтүн тәрәфләрин мәнафејинин таразлығы әсасында глобал вә реkионал тәһлүкәсизлик структурларынын јарадылмасы;

— дөвләтләр арасында мүнасибәтләр үчүн сосиал-сијаси јол сечилмәсинин сәрбәстлијинә, суверенлијә вә истиглалијјәтә, дүнјанын бүтүн өлкәләри илә әмәкдашлығын вә ортаглығын инкишафына тә'минат верән һүгуги база јарадылмасы;

— Совет—Америка мүнасибәтләринин даһа да нормаллашдырылмасы вә әмәли партнјорлуг мәчрасына кечирилмәси; Үмумавропа просесиндә тәшәббүскарлыгла иштирак едилмәси вә Авропанын тарихән парчаланмасынын арадан галдырылмасы; Шәрги Авропа өлкәләри илә сијаси вә игтисади әмәкдашлығын јени формаларынын инкишаф етдирилмәси; ЧХР илә мүнасибәтләрдә мүсбәт мејлләрин һәр васитә илә мөһкәмләндирилмәси; Асија — Сакит океан рекионуну сүлһ вә әмәкдашлыг зонасына чевирмәк мәгсәди илә һәмин рекионда фәал сијасәт апарылмасы; мәһәлли мүнагишәләрин сијаси јолла арадан галдырылмасында иштирак; блоклара гошулмамаг һәрәкаты илә гаршылыглы фәалијјәт, инкишаф етмәкдә олан өлкәләрлә әмәкдашлыг.

Бејнәлхалг әмәкдашлығын јени кејфијјәтинә доғру. Партија белә һесаб едир ки, бәшәријјәтин гаршысында дуран үмуми проблемләрин һәллиндә бејнәлхалг бирлијин бүтүн үзвләринин сә'јләрини бирләшдирмәк һәјати зәрурәтдир.

Партија ашағыдакылара тәрәфдар чыхыр:

— тәбии мүһити сағламлашдырмаг вә еколожи фәлакәти совушдурмаг саһәсиндә фәал әлбир тәдбирләр көрүлмәси;

— ачлығы, диләнчилији, күтләви епидемијалары, ағыр хәстәликләри, наркоманлығы, бејнәлхалг терроризми, дүнјанын мүхтәлиф јерләринин инкишафында бөһранлы ујғунсузлуглары арадан галдырмаг саһәсиндә бејнәлхалг бирлијин сә'јләриндә өлкәмизин иштирак етмәси;

— дүнја тәсәррүфат әлагәләринин интенсив кенишләндирилмәси, елми-техники вә игтисади мүбадилә, һуманитар саһәдә әлагәләрин инкишафы үчүн әнкәлләрин арадан галдырылмасы;

— бәшәријјәтин кәләчәји үчүн тарихи мәс'улијјәт мөвгејиндән чыхыш едән рекионал вә глобал мигјаслы бүтүн бејнәлхалг тәшкилатларла гаршылыглы фәалијјәт вә әмәкдашлыг.

Сов.ИКП фәһлә һәрәкатында тарихән парчаланманын арадан галдырылмасы уғрунда, коммунист, сосиалист, сосиал-демократ, милли-демократ партијалары илә, сүлһ, демократија вә сосиал тәрәгги мөвгеји тутан бүтүн тәшкилатларла вә һәрәкатларла әмәкдашлығын инкишаф етдирилмәси уғрунда чыхыш едир.

ПАРТИЈАНЫН ЈЕНИЛӘШДИРИЛМӘСИ

Узун илләр инзибатчылыг-амирлик системинин өзәји олдуғуна көрә партија өзү чидди деформасијаја уғрамышдыр. Һәддән артыг мәркәзләшдирмә, [illegible] фикрин сусдурулмасы партијадахили мүнасибәтләрә чох пис тә'сир көстәрмишдир. Бир сыра партија рәһбәрләринин идеја вә әхлаги симасыны итирмәси бөјүк зијан вурмушдур.

Гурултај гејд едир ки, һаким партија кими Сов.ИКП өлкәдә јаранмыш вәзијјәт үчүн сијаси вә мә'нәви мәс'улијјәт дашыјыр. О өзү өлкәнин партија-дөвләт рәһбәрлијинин јол вердији сәһвләри ачыгча сөјләмиш, сталинчилијин чинајәтләрини, инсан һүгугларынын кобудчасына позулмасыны писләмишдир. Лакин гурултај истәр кечмиш нәсилләрә, истәрсә дә индики нәслә мәнсуб виҹданлы коммунистләрин үнванына учдантутма иттиһамлар

ПАРТИЈАНЫН ДЕМОКРАТИКЛӘШДИРИЛМӘСИ

Сов.ИКП партијадахили мүнасибәтләри лап дәриндән демократикләшдирмәсә, чәмијјәтдә өз ролуну һәјата кечирә билмәјәчәкдир.

Сов.ИКП демократик мәркәзијјәтин инзибатчылыг-амирлик системи шәраитиндә тәшәккүл тапмыш формасыны, сәрт мәркәзләшдирмәни гәтијјәтлә рәдд едир, рәһбәр ишчиләрин сечилмәси вә дәјишдирилмәси, ашкарлыг вә һесабат, азлығын чохлуға табелији, азлығын өз бахышларыны мүдафиә етмәк, о чүмләдән партијанын күтләви информасија органларында мүдафиә етмәк һүгугу кими демократик принсипләри мүдафиә едир.

Партијада демократикләшдирмә дедикдә үмумпартија дискуссијалары вә рекионал дискуссијалар, референдумлар васитәсилә Сов.ИКП-нин сијасәтинин формалашдырылмасында онун бүтүн үзвләринин вә структурларынын иштиракы; ајры-ајры коммунистләрин вә групларын платформаларда өз фикирләрини ифадә етмәк һүгугу; бүтүн партија органларынын ишиндә коллективлик вә ачыглыг, тәнгид азадлығы нәзәрдә тутулур. Партијадахили мүнасибәтләрин вә партијанын фәалијјәтинин дәриндән јенидән гурулмасы Сов.ИКП сыраларынын демократик бирлијинин тә'мин едилмәсинә, фраксијалара парчаланманын гаршысынын алынмасына јөнәлдилмишдир.

Партија сыраларына тәзә гүввәләр чәлб едилмәси, партијанын кадр тәркибинин чаванлашдырылмасы Сов.ИКП-нин јениләшдирмәјин мүһүм амилидир.

Сов.ИКП-нин тәмәлини илк тәшкилатлар тәшкил едирләр. Онлар конкрет шәраитдән асылы олараг вәзифәләрини вә фәалијјәт формаларыны, өз органларынын вә апаратларынын структуруну вә сај тәркибини, јығынчаглар, сијаси тәдбирләр кечирилмәсинин вахтыны вә гајдасыны мүстәгил мүәјјән едирләр, Сов.ИКП-јә гәбулда гәти сөз демәк һүгугуна маликдирләр. Сов.ИКП Низамнамәсинин вердији сәлаһијјәтләр дахилиндә онларын гәбул етдикләри гәрарлар јухары органлар тәрәфиндән ләғв едилә билмәз.

Партијанын гурулушунун әрази-истеһсал принсипи тәсһиһ едилмәлидир. Истеһсалат коллективләриндә вә башга коллективләрдә партија тәшкилатларыны сахламагла бәрабәр, әһалинин јашајыш јерләриндә кедән сечкигабағы мүбаризәнин күчләнән әһәмијјәтини нәзәрә алмагла күчлү, фәал әрази илк тәшкилатларынын јерләшдирилмәсинә дә башлыча диггәт јетирмәк лазымдыр. Сов.ИКП үзвүнүн ихтијары вардыр ки, иш апарачағы илк тәшкилаты — истеһсалат, әрази тәшкилатыны вә ја һәм бир, һәм дә дикәр тәшкилаты өзү сечсин. Мәгсәдә, пешә марағына вә дикәр мараг даирәләринә көрә үфги структурларын — партија клубларынын, партија тәшкилаты катибләри шураларынын вә башга бирликләрин јарадылмасынын вә фәалијјәтинин сәрбәстлији тә'мин едилир.

Гурултај ордуда, Дөвләт Тәһлүкәсизлији Комитәсиндә, Дахили Ишләр Назирлијиндә олан коммунистләри партија үзвү олмаг, партија тәшкилатлары јаратмаг, еләчә дә сијаси фәалијјәтин башга формалары илә мәшғул олмаг һүгугундан мәһрум етмәји дүзкүн сајмыр. Лакин һәмин тәшкилатлар дөвләт-инзибатчылыг органларындан, о чүмләдән Силаһлы Гүввәләрин, Дахили Ишләр Назирлијинин вә Дөвләт Тәһлүкәсизлији Комитәсинин шәхси һеј'әтинин мә'нәви-сијаси тәрбијәси илә мәшғул олан һәрби-сијаси органлардан ајрылмалыдырлар.

Гурултај партија комитәләри катибләринин, партија мәчлисләри нүмајәндәләринин намизәдликләр сәрбәст көстәрилмәклә кизли сәсвермә јолу илә, бирбаша, бир гајда олараг алтернатив әсасда сечилмәсинә тәрәфдар чыхыр. Сечкиләрин конкрет гајдасыны коммунистләр мүәјјән едирләр.

Партија нәзарәти дә демократик олмалыдыр. Мәркәзи нәзарәт органы, республика, дијар, вилајәт, маһал, шәһәр, рајон нәзарәт органлары мүстәгил сурәтдә сечилирләр, партија комитәләриндән асылы дејилдирләр вә анчаг онлары сечмиш гурултајлара вә конфрансларa һесабат верирләр.

Гаршыја гојулмуш вәзифәләри јеринә јетирилмәси үчүн сечкили партија органы бүдчә чәрчивәсиндә тәшкилатчылыг вә мәсләһәтчилик функсијаларыны јеринә јетирән апарат формалашдырыр.

Мүстәгиллик вә бирлик. ССР Иттифагынын јениләшмәси просесиндә мүттәфиг республикаларын коммунист партијаларынын мүстәгиллији тә'мин едилмәли, бу мүстәгиллик Сов.ИКП-нин башлыча Програм вә Низамнамә принсипләри базасында партијанын бирлији илә диалектик сурәтдә ујғунлашдырылмалыдыр. Республикаларын коммунист партијалары өз програм вә норматив сәнәдләрини һазырлајыр, һәмин сәнәдләрә мувафиг сурәтдә сијаси, тәшкилатчылыг, кадр, нәшријјат вә малијјә-тәсәррүфат мәсәләләрини өзләри һәлл едир. Республикаларын

арашдырмалар [illegible] мүәссисәләр шәбәкәсинин инкишафына јардым көстәрилсин;

— базар мүнасибәтләринин дөвләт тәрәфиндән тәнзимләнмәси вәтәндашларын сосиал һүгугларынын мүдафиәсинә, халг тәсәррүфатында мүһүм структур дәјишикликләринин, елми-техники вә еколожи програмларын һәјата кечирилмәсинә, тәсәррүфатлараарасы әлагәләр системиндә өлкәнин мәнафеләринин тә'мин едилмәсинә јөнәлдилсин. Магистрал нәглијјатын, рабитәнин, енеркетиканын вә мүдафиә комплекси мүәссисәләринин тәсәррүфат һесабы принсипләри вә әмәк коллективләринин өзүнүидарә [illegible] тәрәфиндән идарә олунмасы сахланылсын;

— планлашдырма системиндә игтисади инкишафын стратежи перспективләринин вә дөвләт мәгсәдли програмларынын һазырланмасына, дөвләт сифаришләри, гијмәт, амортизасија, көмрүк сијасәти, веркиләр, кредит үчүн фаизләр вә с. васитәсилә игтисадијјатын долајысы илә тәнзимләнмәсинә кечилсин;

— конверсија едилән маната кечилмәси, игтисадијјатын дүнја базарына ачыг олмасы тә'мин едилсин, мүәссисәләрин харичи игтисади фәалијјәти, мүтәрәгги технолокијалары тезликлә тәтбиг етмәк вә базары боллашдырмаг мәгсәдилә харичи капиталын чәлб едилмәси үчүн әлверишли шәраит јарадылсын.

Базар вә горујучу механизмләр. Сов.ИКП базара кечидин сон мәгсәд олмајыб сосиал проблемләри һәлл етмәк васитәси олдуғуну нәзәрә алараг вә бу кечидин мәнфи нәтичәләр верә биләчәјини нәзәрдә тутараг тәклиф едир:

— малларын вә хидмәтләрин пәракәндә гијмәтләринин дәјишдирилмәси илә әлагәдар әһалинин иткиләри әдәнилсин; истеһлак гијмәтләринин артмасындан асылы олараг әһалинин пул кәлиринин индексләшдирилмәсинин чевик системи тәтбиг олунсун;

— адамларын мәшғуллуғунун сахланылмасынын, ишә дүзәлдилмәсинин вә пешә саһәсиндә јенидән һазырланмасынын тә'сирли механизми јарадылсын; мүвәггәти мәшғулсуалут, јенидән тә'лим вә ихтисасы дәјишдирмә дөврүндә мүавинәт верилмәси тәтбиг едилсин;

— базар мүнасибәтләрини тәнзимләјән ганунлара әмәл олунмасы үзәриндә ичтимаи нәзарәт вә дөвләт нәзарәти тә'мин едилсин.

Аграр сијасәти. Бурада партија ашағыдакы принсипләри әсас көтүрүр:

— халг депутатлары Советләринин торпаг барәсиндә сәрәнчам вермәк һүгугунун, дөвләт, коллектив вә фәрди тәсәррүфатларын торпаға саһиб олмаг вә ондан истифадә етмәк һүгугларынын горунмасы;

— шәһәрлә кәнд арасында игтисади мүнасибәтләрдә тәнлијин тә'мин едилмәси;

— торпагда тәсәррүфатчылыға аид ишләрдә һәр һансы амирлијин вә инзибатчылығын истисна едилмәси, кәндлинин азад јол сечмәсинә бел бағланылмасы; истәр ичтимаи — колхоз вә совхоз тәсәррүфатынын, истәрсә дә јени бәргәрар олан фәрди, аилә, ичарә тәсәррүфатынын инкишафы үчүн бәрабәр имканлар тә'мин едилмәси;

— тәсәррүфатчылығын бүтүн формаларынын тәләбаты нәзәрә алынмагла аграр-сәнаје комплекси маддитехники базасынын инкишафына үстүнлүк верилмәсинин тә'мин едилмәси;

— һәр бир кәнд сакининә вә ја кәнддә јашамаг вә ишләмәк истәјәнләрә ев вә һәјәт салмаг имканы верилмәси, кәндин сосиал абадлығынын јахшылашдырылмасы, торпагла бағлы әмәјин сосиал чәһәтдән чазибәдар вә игтисади чәһәтдән сәмәрәли едилмәси.

ӘСЛ ХАЛГ ҺАКИМИЈЈӘТИНӘ ДОҒРУ

Вәтәндаш чәмијјәти вә һүгуги дөвләт. Партија ардычыл сурәтдә ашағыдакылар уғрунда чыхыш едир:

— вәтәндаш чәмијјәтинин формалашдырылмасы; бурада инсан дөвләт наминә дејил, дөвләт инсан наминә мөвчуддур; бүтүн сосиал груплар вә бирликләр ганунла тә'мин едилмиш һүгуга вә фактик имкана — өз мәнафеләрини ифадә етмәк вә горумаг һүгугуна вә имканына маликдирләр;

— һүгуги дөвләтин мөһкәмләндирилмәси; бурада һәр

јәси нәзәрә алынмагла бу идарәнин [illegible] мум ачыг олмасы; һәрби идарәнин али һакимијјәт органларынын нәзарәти алтында олмасы;

— Силаһлы Гүввәләрдәки партија тәшкилатлары вә коммунистләр васитәсилә шәхси һеј'әтә Сов.ИКП-нин идеја тә'сиринин мөһкәмләндирилмәси;

— дөвләт конверсија програмынын һәјата кечирилмәси вә сәрбәстләшән гурғулардан мүлки истеһсалда истифадә олунмасы вә ишчиләрин сосиал мүдафиәсинин тә'мин едилмәси.

Мүасир шәраитдә Конститусија гурулушуну мүдафиә етмәјин, ичтимаи асајиши горумағын чох зәрури тә'сисаты олан дахили ишләр вә дөвләт тәһлүкәсизлији органлары јалныз ганун чәрчивәсиндә вә нүмајәндәли һакимијјәт органларынын нәзарәти алтында фәалијјәт көстәрмәлидирләр. Һүгут мүһафизә органларынын ишчиләринин пешә һазырлығы сәвијјәсини вә madди тә'минатыны јүксәлтмәк лазымдыр.

СУВЕРЕН РЕСПУБЛИКАЛАРЫН ЈЕНИЛӘШДИРИЛМИШ ИТТИФАГЫНА ДОҒРУ

Халгларын көнүллү иттифагы уғрунда. Сов.ИКП һесаб едир ки, мәркәзәнгачма мејлләринин инкишафына јалныз ССР Иттифагынын халглары вә милли-дөвләт гурумлары арасында гаршылыглы мүнасибәтләрин демократикләшдирилмәси, бүтүн рекионларын игтисадијјатынын уғурлу инкишафы вә ваһид Үмумиттифаг базары әсасында сон гојула биләр. Партија милләтләрин өз мүгәддәратыны тә'јин етмәк, һәтта ССРИ-дән ајрылмаг һүгугунун тәсдиг едилмәсини әсас көтүрүр, лакин ССРИ-дән чыхмаг һүгугуну бунун мәгсәдәујғунлуғу илә гарышдырмыр. Партија һесаб едир ки, халгларын өз мәнафеләри вә дүнја просесләринин бирләшмәјә доғру мејли әсас көтүрүләрәк динамик чохмилләтли дөвләт кими јениләшдирилмиш иттифагын тамлығыны горујуб сахламаг вачибдир. Сов.ИКП өлкәнин бүтүн милләтләринин вә халгларынын достлуғуна вә бејнәлмиләл бирлијинә тәрәфдар чыхыр.

Партија мүттәфиг республикаларын суверенлијини мөһкәмләтмәк хәтти јеридәчәкдир. О, республикаларын өз араларында вә бүтөвлүкдә иттифаг илә әлагәләринин сијаси вә һүгуги чохвариантлығыны, мүәссисәләрин игтисади мүстәгиллији әсасында онларын гаршылыглы тәсәррүфат мүнасибәтләринин рәнкарәнклијини, тәклиф едир.

Сов.ИКП мухтар республикаларын, мухтар вилајәтләрин вә маһалларын Конститусија статусунун јүксәлдилмәсинә, һүгугларынын кенишләндирилмәсинә тәрәфдардыр.

Партија бүтүн милләтләрин вә халгларын инкишафы үчүн әлверишли шәраит тә'мин едилмәсини зәрури һесаб едир:

— инзибати-әрази статусу олмајан мәдәни-милли бирликләрин һүгуги тә'минатларыны, онларын ССР Иттифагынын вә республикаларын дөвләт һакимијјәти органларына ганун лајиһәләри вермәк, бу органларда нүмајәндәлик нормаларына малик олмаг һүгугуну мөһкәмләтмәк;

— һәјат мүһитинин горунмасына, азсајлы халгларын нормал инкишафыны тә'мин едән шәраитин тәкрар јарадылмасына тәкан верән игтисади, һүгуги, еколожи характерли тә'чили тәдбирләр көрмәк;

— кечмишдә сүркүн едилмиш халгларын тарихи вәтәнә вә ја ән'әнәви јашајыш јерләринә гајытмаг һүгугуну, һабелә вәтәндашларын харичдән тарихи вәтәнә гајытмаг һүгугуну тәсдиг етмәк.

Инсан һүгуглары вә милләтләрин һүгуглары. Сов.ИКП ашағыдакылар уғрунда чыхыш едир:

— һәр бир адамын һүгугларынын үстүнлүјүнү тәсдиг етмәклә, онлары дөнмәдән вә сөзсүз тә'мин етмәклә милләтләрин һүгугларынын кенишләндирилмәси уғрунда;

— вәтәндашларын милли мәнсубијјәтинә көрә онларын һүгуг бәрабәрсизлијинә јол верән һәр чүр һүгуги нормаларын вә ганунларын гүввәдә олмасына гаршы, фәрди милли мүгәддәраты тә'јин етмәкдә там азад јол сечмәк уғрунда;

— республикаларын һүгуги нормалары вә ганунлары гәбул едиләркән әһалинин бүтүн етномилли групларынын мәдәни ән'әнәләринә вә мәнафеләринә һөрмәт едилмәси уғрунда.

сиал-демократ, милли-демократ партијалары илә, сүлһ, демократија вә сосиал тәрәгги мөвгеји тутан бүтүн тәшкилатларла вә һәрәкатларла әмәкдашлығын инкишаф етдирилмәси уғрунда чыхыш едир.

ПАРТИЈАНЫН ЈЕНИЛӘШДИРИЛМӘСИ

Узун илләр инзибатчылыг-амирлик системинин өзәји олдуғуна көрә партија өзү чидди деформасијаја уғрамышдыр. Һәддән артыг мәркәзләшдирмә, тәнгиди фикрин сусдурулмасы партијадахили мүнасибәтләрә чох пис тә'сир көстәрмишдир. Бир сыра партија рәһбәрләринин идеја вә әхлаги симасыны итирмәси бөјүк зијан вурмушдур.

Гурултај гејд едир ки, һаким партија кими Сов.ИКП өлкәдә јаранмыш вәзијјәт үчүн сијаси вә мә'нәви мәс'улијјәт дашыјыр. О өзү өлкәнин партија-дөвләт рәһбәрлијинин јол вердији сәһвләри ачыгча сөјләмиш, сталинчилијин чинајәтләрини, инсан һүгугларынын кобудчасына позулмасыны писләмишдир. Лакин гурултај истәр кечмиш нәсилләрә, истәрсә дә индики нәслә мәнсуб виҹданлы коммунистләрин үнванына уҹдантутма иттиһамлар јағдырылмасынын гәти әлејһинә чыхыр. Милјонларла коммунист халга тәмәннасыз хидмәт етмиш, фәдакарҹасына ишләмиш, Вәтәнин азадлығы вә истиглалијјәти уғрунда мәрдликлә чарпышмышдыр. Сов.ИКП-дә мүтәрәгги гүввәләр һәмишә олмушдур вә мәһз онлар чәмијјәтин јенидән гурулмасы тәшәббүсүнү ирәли сүрмүшләр вә бу ишә башчылыг едирләр.

Сов.ИКП сијаси вә идеоложи инһисарчылыгдан, дөвләт вә тәсәррүфат идарәси органларынын әвәзинә иш көрмәкдән гәтијјәтлә имтина едир. Дәјишикликләрин динамикасы тәләб едир ки, Сов.ИКП фәһлә синфинин, кәндлиләрин, зијалыларын һәјати мәнафејини ифадә едән вә горујан, вәтәндаш чәмијјәти чәрчивәсиндә һәрәкәт едән әсл сијаси партијаја сүр'әтлә чеврилсин.

ЧӘМИЈЈӘТДӘ ПАРТИЈАНЫН РОЛУ

Сов.ИКП елә бир сијаси тәшкилата чеврилмәкдәдир ки, башга ичтимаи-сијаси гүввәләрлә азад јарышда сијаси лидерлик һүгугуну өз әмәли фәалијјәти илә, чәмијјәтин инкишафы проблемләринин һәллинә әмәли мүнасибәти илә горујаҹагдыр.

Партија ашағыдакы функсијалары һәјата кечирир:

Нәзәри. Чәмијјәтин инкишафынын објектив мејлләрини елми сурәтдә тәһлил етмәк, онун перспективләрини нәзәри гајдада гијмәтләндирмәк, мүхтәлиф сосиал групларын марағыны өјрәнмәк вә нәзәрә алмаг әсасында о, сосиализми јениләшдирмәјин стратекијасыны вә тактикасыны, сосиал-игтисади, сијаси вә башга програмлары һазырлајыр.

Идеоложи. Партија өз дүнјакөрүшүнү вә мә'нәви дәјәрләрини горујур, өз програм мәгсәдләрини вә сијасәтини тәблиғ едир, вәтәндашлары Сов.ИКП-нин тәрәфинә чәкир вә онун сыраларына чәлб едир.

Сијаси. Сов.ИКП һәр күн күтләләр арасында, әмәк коллективләриндә иш апарыр, ичтимаи тәшкилатларла вә һәрәкатларла гаршылыглы әлагәни саһмана салыр, сечкиләрдә бүтүн пилләләрдән олан һакимијјәт органларында мандата јијәләнмәк уғрунда мүбаризә апарыр вә галиб кәлдикдә мүвафиг ичрачы органлар формалашдырыр, парламент фәалијјәти илә мәшғул олур, өз сечкигабағы програмыны јеринә јетирир.

Тәшкилати. Сов.ИКП өз програм мәрамларынын вә гәрарларынын реаллашмасы үчүн тәшкилати иш апарыр. Кадр ишиндә партија формализмдән, номенклатура ме'јарындан имтина едир. Дөвләт һакимијјәти вә идарәси органларында кадр мәсәләләринә аид гәрарлар гәбул едилмәси сәлаһијјәти һәмин органлара мәхсусдур, партијанын өзүндә исә бу сәлаһијјәт јухары инстансијалардан партија тәшкилатларына, бүтүн коммунистләрә кечир.

Мүасир шәраитдә бүтүн сәвијјәләрдән олан Советләрдә партија фраксијалары вә партијалараrасы блоклар јаратмаг зәрурәти мејдана чыхмышдыр, һәмин фраксија вә блокларда иштирак едәркән коммунистләр өз сечичиләринин ирадәсини, Сов.ИКП-нин програм мәгсәдләрини рәһбәр тутмалыдырлар.

әсасда сечилмәсинә тәрәфдар чыхыр. Сечкиләрин конкрет гајдасыны коммунистләр мүәјјән едирләр.

Партија нәзарәти дә демократик олмалыдыр. Мәркәзи нәзарәт органы, республика, дијар, вилајәт, маһал, шәһәр, рајон нәзарәт органлары мүстәгил сурәтдә сечилирләр, партија комитәләриндән асылы дејилдирләр вә анчаг онлары сечмиш гурултајлара вә конфрансlara һесабат верирләр.

Гаршыја гојулмуш вәзифәләрин јеринә јетирилмәси үчүн сечкили партија органы бүдчә чәрчивәсиндә тәшкилатчылыг вә мәсләһәтчилик функсијаларыны јеринә јетирән апарат формалашдырыр.

Мүстәгиллик вә бирлик. ССР Иттифагынын јениләшмәси просесиндә мүттәфиг республикаларын коммунист партијаларынын мүстәгиллији тә'мин едилмәли, бу мүстәгиллик Сов.ИКП-нин башлыча Програм вә Низамнамә принсипләри базасында партијанын бирлији илә диалектик сурәтдә ујғунлашдырылмалыдыр. Республикаларын коммунист партијалары өз програм вә норматив сәнәдләрини һазырлајыр, һәмин сәнәдләрә мүвафиг сурәтдә сијаси, тәшкилатчылыг, кадр, нәшријјат вә малијјә-тәсәррүфат мәсәләләрини өзләри һәлл едир, республикаларын дөвләт гуручулуғу, сосиал-игтисади вә мәдәни инкишафы саһәсиндә партијанын хәттини јеридир, башга партијаларла вә ичтимаи һәрәкатларла, о чүмләдән харичдәки партија вә һәрәкатларла әлагә сахлајырлар. Мүттәфиг республикаларын коммунист партијаларынын рәһбәрләри Сов.ИКП МК Сијаси Бүросунун тәркибинә дахил олурлар. Республика Коммунист Партијасынын Мәркәзи Комитәси партијанын мәркәзи рәһбәр органларынын гәрары илә разылашмадыгда мәсәләнин Сов.ИКП МК пленумунда вә ја Сов.ИКП МК-нын вә Мәркәзи тәфтиш комиссијасынын бирләшмиш пленумунда мүзакирә олунмасыны тәләб етмәк ихтијарына маликдир.

ПАРТИЈА ВӘ ИЧТИМАИ ТӘШКИЛАТЛАР

Сов.ИКП сосиализм тәмајүллү һәрәкатларла вә тәшкилатларла әмәкдашлыға, бүтүн мүтәрәгги идеја-сијаси чәрәјанларла диалога вә бәрабәр һүгуглу партнјорлуға чан атыр. Партија онларла сијаси блоклар јаратмаға һазырдыр.

Сов.ИКП үзвләри ганун чәрчивәсиндә һәрәкәт едән күтләви һәрәкатларда иштирак едирләр. Лакин партија коммунистләрин башга партијаларда, һабелә шовинизми, милләтчилији, иргчилији, сосиализмә зидд идејалары тәблиғ едән тәшкилатларда үзв олмасыны јолверилмәз сајыр.

Сов.ИКП фәһлә вә кәндли һәрәкатларынын дирчәлдилмәсинә, зијалыларын ичтимаи фәаллығынын инкишафына көмәк едәчәкдир.

Сов.ИКП һәмкарлар иттифагларынын јениләшмәсини алгышлајыр, зәһмәткешләрин мәнафеји наминә, онларын һүгуг вә азадлыгларынын горунмасы наминә фәал һәрәкәт етмәк нијјәтини мүдафиә едир.

Сов.ИКП комсомола кәнчләрин мүстәгил ичтимаи-сијаси коммунист тәшкилаты кими бахыр, партијанын сијасәтинин һазырланмасында вә һәјата кечирилмәсиндә онун билаваситә иштирак едәчәјини көзләјир. Партија вә комсомол тәшкилатлары өз мүнасибәтләрини сијаси мүттәфигләр кими гурмағы өјрәнмәлидирләр. Јени кәнчләр тәшкилатларынын мејдана кәлмәсини баша дүшмәк, онларын сосиализм вә үмумһуманист тәмајүлүнүн формалашмасына, кәнчләрдә халгын мүгәддәраты илә бағлылыг һисси тәрбијә олунмасына көмәк етмәк лазымдыр. Сов.ИКП өзүнүн бүтүн тәшкилатларыны кәнчләрин проблемләринә доғру гәти дөнүш етмәјә истигамәтләндирир. Бу зәрурәт партијанын өзүнүн мәнафејиндән дә ирәли кәлир: кәнчләрсиз бизим кәләчәјимиз јохдур.

* * *

Сов.ИКП-нин идеја-нәзәри мөвгеји вә сијаси мәгсәдләри бунлардыр, коммунистләр, партија тәшкилатлары вә партија органлары Сов.ИКП-нин јени Програмы гәбул едиләнәдәк өзләринин әмәли ишиндә бунлары рәһбәр тутмалыдырлар. Гурултај үмид едир ки, өлкәнин јенидәнгурма уғрунда, чәмијјәтимизин јениләшдирилмәси уғрунда чыхыш едән бүтүн демократик гүввәләри бу мөвгеји вә мәгсәдләри мүдафиә едәчәкләр.

Үзүмчүлүјүн проблемләринә диггәт

Республикамызын үзүмлүкләриндә бол мәһсул јетишир. Бу исә үмид етмәјә имкан верир ки, бир милјон тондан чох мәһсул јығылачагдыр. Ихтисаслашдырылмыш тәсәррүфатларда сүфрә үзүмүнү тиҹарәт шәбәкәсинә көндәрмәк үчүн јешикләр һазырланмышдыр. Тәәссүф ки, ајры-ајры тәсәррүфатларда јешик чатышмыр. Республикамызын һүдудларындан кәнара мин тонларла сүфрә үзүмү көндәрмәк үчүн мүгавиләләр бағланмышдыр. Бу иш давам етдирилир. Шәраб заводлары мејвәни е'мал етмәјә һазырлашыр.

Азәрбајҹан ССР Дөвләт Аграр-Сәнаје Комитәси коллекијасынын Ханларда кечирилмиш кениш ичласында саһәдә вәзијјәт мүзакирә едилмишдир. Республика Дөвләт Аграр-Сәнаје Комитәси сәдринин мүавини — биткичилик мәһсулларынын истеһсалы вә е'малы баш идарәсинин рәиси И. Ш. Шәмијевин мә'рузәсиндә, рајон аграр комбинатлары рәһбәрләринин мә'луматларында гејд олунмушдур ки, бағ әмәлијјатлары, плантасијалара гуллуг едилмәси, зијанверичиләрә вә хәстәликләрә гаршы мүбаризә өтән илләрдәкинә нисбәтән бир гәдәр јахшылашмышдыр. Лакин плантасијаларын сејрәклији проблеминә јенә дә лазыми диггәт јетирилмир. Һалбуки сејрәклијин арадан галдырылмасы үзүм истеһсалыны артырмағын мүһүм еһтијат мәнбәјидир. Мүтәхәссисләр һесабламышлар ки, сејрәлмиш саһәләрдә мәһсулдар үзүмлүкләр салынмасы фактик әкин саһәләрини үст-үстә азы 18 мин һектар артырар.

Хејли саһәдә чаван тәнәкләр шпалерләрә галдырылмајыбдыр, чүнки дәмир-бетон дирәкләр һазырламаг үчүн метал вә семент кәскин сурәтдә чатышмыр. Үзүмчүләрин диггәти буна да чәлб едилмишдир ки, һаваларын чох исти кечмәси оидиум кими тәһлүкәли салхым хәстәлијинин јајылмасыны сүр'әтләндирир. Бунунла әлагәдар олараг дејилмишдир ки, биткиләрин горунмасыны һәр васитә илә күчләндирмәк лазымдыр.

Ијулун 15-дән августун 15-дәк е'лан олунмуш ајлыг — бол үзүм мәһсулу јетишдирмәк ајлығы нөгсанларын арадан галдырылмасына көмәк едәчәкдир.

Үзүмүн сатыналма гијмәтинин галдырылмасы — әввәлкинә нисбәтән һәр тон үчүн, демәк олар, 150 манат артырылмасы саһәнин мүвәффәгијјәтлә инкишаф етмәси үчүн мүһүм стимуллашдырычы амилдир. Әлавә кәлирин әксәр һиссәси үзүмчүләрин әмәк һаггынын артырылмасына вә мәһсулдар әмәк үчүн һәвәсләндирмәјә јөнәлдилмәлидир.

Коллекијанын ичласында үзүмчүлүк тәсәррүфатларында вә е'мал мүәссисәләриндә ичарә мүнасибәтләринин тәтбигинә кениш јер верилмишдир. Дејилмишдир ки, саһәдә ичарә мүнасибәтләри һәләлик кифајәт гәдәр инкишаф етдирилмәмишдир. Бир сыра шәраб заводларынын зәрәрлә ишләмәси нараһатлыг доғурур. Гејд едилмишдир ки, әкәр мәһсулун кејфијјәтини јүксәлтсәк, һазырланан шәрабларын вә дикәр ичкиләрин чешидини зәнкинләшдирсәк, онда үзүмчүлүк республикаја хејли валјута кәтирәр.

Азәрбајҹан ССР Назирләр Совети сәдринин мүавини, республика Дөвләт Аграр-Сәнаје Комитәсинин сәдри М. И. Абдуллајев мүзакирәләрә јекун вурмушдур.

Коллекијанын ишиндә Азәрбајҹан КП МК-нын аграр шө'бәсинин мүдири А. Г. Рәһимзадә иштирак етмишдир.

(Азәринформ).

ҺӘФТӘНИН МОЗАИКАСЫ

12 ијул—18 ијул

Кушәни Фируз МУСТАФАЈЕВ апарыр.

*** Чинин Шандун әјалэтиндәки көмүр мә'дәниндә баш верән партлајыш нәтичәсиндә 45 нәфәр шахтачы һәлак олмушдур.**

*** Башгырдыстанын Јафурәјск рајон дахили ишләр шө'бәсинин рәиси башда олмагла 25 нәфәр милис ишчиси, рајон прокурору вә мәһкәмәнин сәдри, Сов.ИКП-нин сыраларындан чыхмаг үчүн әризә вермишләр.**

*** Али вә орта ихтисас тәһсили мәктәбләриндә гәбул имтаһанлары башланмышдыр.**

«Шәһәрин јај күнләри» өз һәјәчанлы, гајғылы өмрүнү јашамагдадыр. Тәләбә олмаздан әввәл «абитуријент» ады дашымаға мәчбур олан јенијетмәләр үчүн инди һәр ан, һәр саат өз гала бир ил гәдәр узун көрүнүр.

Гыса өмүрлү «абитуријент» дајаначағы әслиндә кәләчәк өмүр маршрутунун чыхыш нөгтәсидир. Һәр шеј, һәр һалда чох шеј, елә о «дајаначагдан» башлајыр. Һәр ил милјонларла оғлан вә гыз тәләбә ады уғрунда кедән јарышын финиш хәттинә чатмаға тәләсир. Амма нә едәсән ки, «чемпионатда» билик, зәка илә јанашы чох вахт башга васитәләр дә «рәгабәтдә» иштирак едир.

Биздә нә гәдәр тәләбә тәһсил алыб? Бәри башдан гејд едәк ки, дүнјанын бүтүн өлкәләриндә тәһсилли кадрлара тәләбат илдән-илә, күндән-күнә артыр. Демәли, тәләбат артырса, кадрларын сајы да артмалыдыр. Гәрибәдир ки, бу чәһәтдән бизим өлкәдә әкс-инкишаф мүшаһидә олунур. Мәсәлән, 1980/81-чи тәдрис илиндә әһалинин һәр 10 мин нәфәринә 196 али мәктәб тәләбәси дүшүрдүсә, 1988/89-чу тәдрис илиндә бу рәгәм 174-ә ениб. Орта ихтисас тәһсили системиндә бу мүвафиг олараг 178—152 нисбәтиндәдир. АБШ вә Канадада тәләбәләрин кәмијјәти ССРИ-дә олдуғундан 1,5 дәфә чохдур. Биз кәнчләрин интеллектуал һазырлығына көрә дүнјада 42-чи јери тутуруг. ССРИ-дә али тәһсиллиләрин сајы АБШ-дан 5 милјон нәфәр аздыр.

Али тәһсил очагларымызда бир тәләбәјә 24.000 манат хәрч чәкилирсә, әксәр капиталист өлкәләриндә бу хәрчин мигдары 80.000 доллардыр. Көрәсән, һәјатын вә тәһсилин илк пилләләринә гәдәм гојан кәнчләр елми потенсиалымызын сәвијјәсинә бәләддирми? Биз һәмишә дејирдик ки, кејфијјәт вә кәмијјәт чәһәтдән дүнја елминин өнүндә кедирик. Кејфијјәт галсын бир јана, кәмијјәт чәһәтдән вәзијјәт беләдир: өлкәмиздә елми вә елми-педагожи ишчиләрин сајы 1,5 милјондан бир аз чохдур. Амма Америкада бу рәгәм 2,73 милјондур.

Бәс елми дәрәчәләр барәдә нә демәк олар? Биз бу чәһәтдән дә ирәлидә кедән өлкәләрдән дејилик. О ки, галды өлкәмизин республикалары үзрә алимләрин, јә'ни елмләр докторлары вә намизәдләринин сајына вәзијјәт беләдир: РСФСР үзрә 33,4 мин нәфәр елмләр доктору вә 315,6 мин нәфәр елмләр намизәди олмушдур. Һәмин рәгәмләр мүвафиг олараг (мин нәфәр һесабы илә) Украјна үзрә 6,8 вә 73,7, Өзбәкистан үзрә 1,4 вә 16,7, Белорусија үзрә 1,2 вә 14,6, Күрчүстан 1,5 вә 11,8, Газахыстан үзрә 1,0 вә 14,8. Азәрбајчанда исә... елми ишчиләрин сајы бүтүн республикаларда артдығы һалда Азәрбајчанда кадрлар, нечә дејәрләр, «јерләриндә сајмышлар». Бу күнкү «абитуријенти» — сабаһкы алими елми ишчиләрин әмәк һаггы да марагландыра биләр. Елмләр академијасында чалышан алимләрин маашы орта һесабла 250 манатдыр. Өтән илин мә'луматына көрә АБШ-да мүәллимин орта әмәк һаггы 35 мин доллардыр; орада башга өлкәләрдән кәлән мүтәхәссисләрин маашы исә даһа јүксәкдир. Мәсәлән, профессорун иллик әмәк һаггы—150 мин доллар, тәдгигатчынынкы — 40 мин доллар, тәчрүбәчининки 20 мин доллардыр. Бәлкә биздә елмә вә алимә белә мүнасибәтин нәтичәсидир ки, 1989-чу илдә ССРИ-дән 70 мин елми ишчи башга өлкәләрә кетмишдир.

Бизә башучалығы, үзағлығы кәтирмәјән бу мүгајисәләрин сајыны һәлә хејли узатмаг оларды. Амма буна еһтијач вармы? Биз һәмишә «уғурларымызла», «гәләбәләримизлә» өјүнмүшүк. Бу күн һәјатымызын мүхтәлиф саһәләринә хас проблемләр әтрафында кәскин мүбаһисәләр кедир. Башга саһәләр өз јериндә, амма там гәтијјәтлә демәк олар ки, ССРИ-дә хүсусән Азәрбајчанда тәһсил системи олдугча бәрбад һалдадыр. Өзүнүн радикал ислаһатларыны көзләјир. Јаһин ки, дүнјанын һеч бир өлкәсиндә мәсәлән, дејәк ки, стажына көрә, сағламлыг һаггында арајышына көрә, һәрби вәзијјәтинә көрә, валидејнләринин иш јеринә көрә, доғулдуғу әразијә көрә вә с. вә и. а. сәбәбләрә көрә үстүнлүк вә ја гадағаларла мүшајиәт едилән абитуријентә раст кәлмәк мүмкүн олмазды. Һәлә бунлар «рәсми» ганунлардыр. Бураја «јазылмамыш ганунлары» да әлавә етсәк, мәнзәрә лап ајдын олар. Јә'ни «адам», «дајы», «ширинлик» вә с. кими васитәләрин һәлледичи ролу да бу полифоник ансамблда өз спесификлији илә фәргләнир. Хүласә, белә гоһагоһ, вурһавур, гачһагач ичиндә «абитуријентдән» вә онун валидејниндән чох шеј тәләб олунур — дејәсән бирчә шеј унудулуб: билик. Елә бу сонунчу шејин унудулдуғу үчүндүр ки, елмимиз сонунчулар ичәрисиндә биринчи јерләрдән бирини тутур. Елә бу сонунчу олан, јада дүшмәјән, тәләб олунмајан шејин јохлуғу үчбатындандыр ки, Чернобыл фәлакәт зонасына чеврилир, Сумгајыт зәһәрә тулуғуна чеврилир. Хәзәр на'лә чәкир. Арал һарај гопарыр. Елә о «сонунчу» шејин јаддан чыхмасына көрәдир ки, хәстәханалар, һәбсханалар ағзыначан мә'нәви вә физики хәстәләрлә долуб. Елә о сәбәбә көрәдир ки, мүәллим өз тәләбәсинин әләбахан гузусуна чеврилир. Һәмин сәбәбдәндир ки, али вә орта ихтисас тәһсили мәктәбләри истеһсалата кадр верән тәһсил очағындан даһа чох, «мәһсулларын» сатышы вә бөлүшдүрүлмәси илә мәшғул олан нәһәнк тичарәт шәбәкәләринә, алвер мејданларына, хаммал базаларына, јај јармаркаларына бәнзәјир. Бирчә о галыр али вә орта ихтисас тәһсили мәктәбләринин киришиндәки «Хош кәлмисиниз!» шүарындан сонра гәбул һаггында «гајдалар» да асылсын. Мә'лумдур ки, сөһбәт һансы «гајдалардан» кедир.

Бах, икинчи минилилијин мүтәхәссисләри — дохсанынчы илин јај күнләрини белә тәзадлы һиссләрлә гаршылајыр. Бизим сабаһкы күнүмүзүн овгаты бу јај күнләринин һәјәчанындан чох асылыдыр.

Уғур олсун, абитуријент дост!

ТӘДБИРЛӘРИН ҮНВАНЫ— «ЧАЈ ЕВИ»

Ләнкәрандакы «Чај еви» сон вахтлар шәһәр әһалисинин, хүсусилә, кәнчләрин ән кур мәдәни истираһәт јерләриндән биринә чеврилмишдир.

«Чај еви»нин әсасән кәнчләрдән ибарәт коллективи мүштәриләрә әсл мәдәни нашә хидмәти көстәрир, онларын асудә вахтларынын, истираһәтләринин мә'налы кечмәсинә чалышыр. Бурада сүфрәләримизин бәзәји, минбир дәрдин дәрманы олан чај барәдә мүхтәлиф дејим, ел сөзләри јазылмыш шүарлар, плакатлар, панноlар нәзәри чәлб едир.

«Чај еви»ндә кечирилән мүсабигәләр, викториналар, бәдии өзфәалијјәт коллективләринин концертләри, суал-чаваб кечәләри вә дикәр мәдәни-күтләви тәдбирләр һәмишә кәнчләрин үрәјиндән олур.

Бурада кино—видео, кафе—бар, гәннады сехи, чај мағазасы кәнчләрә хидмәт көстәрир.

«Чај еви»нин коллективи әмәк вә мүһарибә ветеранларына гајғы көстәрмәји дә унутмур. Нәинки Ләнкәранда, һабелә өлкәмизин бир сыра реҝионларында јашајан ветеранларын арзу вә истәкләринин нәзәрә алараг онлара мүхтәлиф чај нөвләри, шәрг ширнијјатлары көндәрирләр. «Чај еви»нә Москвадан, Ленинградан, Днепропетровскдан, Саратовдан, Горкидән, Алма-Атадан чохлу миннәтдарлыг мәктублары кәлир.

Азәрбајчан ССР әмәкдар инчәсәнәт хадими, бәстәкар Емин Сабитоғлу вә мүғәнни Хәдичә Аббасова «Чај еви»нин гонаглары олмушлар. Онларла көрүш кәнчләрә хош тә'сир бағышламышдыр.

«Чај еви»нин директору Гызгајыт Асланова дејир:

—Шәһәр комсомол комитәси илә бирликдә кениш тәдбирләр планы тутмушуг. Бу тәдбирләрдән бири—«Әтирлисән, дадлысан, чај-чај-чај» адлы театрлашдырылмыш бајрам композисијасы демәк олар ки, артыг һазырдыр. Һәмин тәдбирә шәһәрин ичтимаи тәшкилатларынын нүмајәндәләрини, чај усталарыны дә'вәт едәчәјик.

Чај бајрамында шән вә ојнаг мусиги мелодијалары сәсләнәчәк, јумористик сәһнәчикләр көстәриләчәк, мүхтәлиф мүсабигәләр, јарышлар, викториналар, чај һаггында сөһбәтләр тәшкил олуначаг, шәһәрин ән јахшы бәдии өзфәалијјәт коллективләри мараглы програмла концерт верәчәкләр.

Биз «Чај еви»нә кәләнләри һәмишә сәмимијјәтлә, күләрүзлә, меһрибанлыгла гаршыламаға, онларын асудә вахтларыны сәмәрәли вә мә'налы кечирмәјә чалышачағыг.

Әләскәр ГУРБАНОВ.

«Азәрбајчан» турист гатары илә өлкәмизин бир сыра шәһәринә сәфәрә чыхан шакирдләр арасында ҮИЛККИ-нин 50 иллији адына Бакы пионер вә мәктәблиләр паркы нәздиндә фәалијјәт көстәрән «Инчиләр» ансамблынын үзвләри дә вар. Шәкилдә: «Инчиләр» ансамблы (бәдии рәһбәри Нәркиз Чаббаровадыр) Бакы дәмирјолу вағзалындан јола дүшәркән.

Фото Ә. Абсејновундур.

АЗӘРБАЈЧАН КОМСОМОЛУНУН XXXIII ГУРУЛТАЈЫ ГАРШЫСЫНДА

ҺӘМИШӘЧАВАН МУЗЕЈ

Бу күн комсомол бир тәшкилат кими өзүнүн чәтин күнләрини јашаса да, сыраларында бирләшдирдији оғлан вә гызларын арзу вә истәкләрини мүасир тәләбләр бахымындан там өдәјә билмәсә дә 70 иллик бир мүддәтдә кәнчләрин јеканә сијаси иттифагы кими јенә дә диггәт мәркәзиндәдир. Онун тарихинин һәр бир аны бизим јашанмыш өмрүмүздүр. Бу өмүр китабынын һәр сәһифәси бизим үчүн мараглы олдуғу гәдәр дә гијмәтлидир. Чүнки бу бизә һардан кәлдијимизи, нечә кәлдијимизи вә һара, нечә кедәчәјимизи јәгинләшдирмәкдә көмәк едир. Мәһз бу бахымдан да Азәрбајчан комсомолунун тарихи музеји мараг доғурур.

Музеј «Комсомолун јаранмасы вә фәалијјәти» залы илә ачылыр. Бурада Азәрбајчанда кәнчләр һәрәкатынын тәшәккүлү, тәшкилат кими формалашмасы, илк фәалларын мүбаризә јоллары, мәгсәдләри, гијмәтли тарихи фактларла өз әксини тапмышдыр. Әсрин әввәлләриндән тутмуш 30-чу илләрә гәдәр Азәрбајчанда кәнчләр арасында ичтимаи фикрин мүбаризлијиндән һисс едирсән ки, јени чәмијјәтин һуманист демократик кәләчәјинә дәрин инам олуб. Бу инамла мүбаризәјә гошуланлар өзләри кәнч олса да кәләчәк кәнчлијин хошбәхт сабаһыны даһа чох дүшүнүбләр.

Експонатларла даһа зәнкин олан «Комсомол Бөјүк Вәтән мүһарибәси илләриндә» бөлмәсинә бахдыгча о дөврдә инсанларын гаршылашдыглары дөзүлмәз чәтинликләр, милјонларла адамын өмрүнә сон гојмуш мүһарибәнин дәһшәтләри гәлб сызладыр. Көстәрилән материаллардан белә бир һәгигәт дә үзә чыхыр ки, фашизмә гаршы мүбаризәјә гәдәр кәнчләр јени гурулмуш Совет дөвләтиндә нә гәдәр чәтинликләрлә үзләшсәләр дә, репрессијаја мә'руз галсалар да јенә хош кәләчәјә инамы итирмәдикләриндән сон дамла ганларына гәдәр гәһрәманлыгла вурушублар. Һәтта бу инама көрә дә олмазын һагсызлыгларла гаршылашсалар да. Нечә-нечә күнаһсыз инсанын танындан ришә'ләнән бу ачы һәгигәт музејдә нүмајиш етдирилән надир сәнәдләрдә, фотошәкилләрдә, күллә вә гәлпәләрдән «нахышланмыш» әскәр кејимләриндә вә с. јашајыр. Ејни заманда музејин јарадычылары бу бөлмәдә дә дөврүн објектив әкс олунмасына чалышдыгларындан бу ачы һәгигәт һәр чүр гырғына нифрәт доғурур.

Үмумијјәтлә, белә бир мәсәләни дә хүсуси гејд етмәк лазымдыр ки, музејин тарихә објектив мүнасибәт принсипи әсасында гурулмасы вә бунунла бағлы әлдә олунмуш фактлар белә бир инамы бир даһа тәсдигләјир ки, бүтүн дөврләрдә инсанларын, о чүмләдән кәнчләрин кәләчәји ону нечә гурмалары өз әлләриндәдир. Онларын мүбаризлијиндә, әјилмәзлијиндәдир. Елә «Комсомол вә халг тәсәррүфаты», «Азәрбајчан комсомолунун бејнәлхалг әлагәләри», «Комсомол вә јенидәнгурма» вә с. бөлмәләрдә дә бу руһ һисс олунур вә ајры-ајры дөврләрдә бурахылмыш сәһвләрин бугүнкү ачы нәтичәләри музеј әшјаларынын лал дили илә һарај чәкир. Һарај чәкир ки, кәнчлик дејилән түкәнмәз гүввә дүзкүн истигамәтләндирилмәсә чох бәлалара дүчар ола биләрик. Експонатлар, тарихи сәнәдләр, материаллар бир даһа сүбут едир ки, кәнчлик мәһз дүзкүн истигамәт көтүрәндә игтисадијјатымызын, күзәранымызын јүксәлиши наминә нечә-нечә «дағы дағ үстә» гојуб, сәһв јола јөнәлдиләндә исә һәтта ган јаддашында јашајан әсл инсани кејфијјәтләрини дә аз гала јадырғајыб. Бу бизә чидди дәрс олмалыдыр.

Музејин бөлмәләрини кәзә-кәзә директор мүавини Нателла Нәчәфова илә сөһбәт едирик. О, музејин јаранмасы вә һазырда көрүлән ишләр барәдә әтрафлы мә'лумат верир.

—Ил јарым әввәл «Азәрбајчан комсомолу тарихи музејинин јарадылмасы һаггында» гәрар верилән кими мәгсәдјөнлү шәкилдә топлама вә елми ишләрә башладыг,—дејә Нателла ханым билдирир. Бу ишә республиканын башга музејләринин апарычы мүтәхәссисләрини дә чәлб етдик. Еләчә дә тарихчиләр, комсомол ветеранлары бизә јахындан көмәк етдиләр. Илк кәнчләр тәшкилатынын јарандығы күндән бу күнә кими Азәрбајчанда комсомолун кечдији тарихи јолу долғун әкс етдирән материаллар әлдә етмәк үчүн әмәкдашларымыз республикамызын онларча рајонуна е'зам олундулар. Онлар јашлы нәслин нүмајәндәләри илә сөһбәт едиб, һарда нәји ахтармагда дәјәрли мәсләһәтләр алдылар, архивләрдән, китабханалардан вә с. јерләрдән чохлу материаллар сечдиләр. Көрдүјүнүз бу експонатларын чоху елә ондача топланды. Истәнилән сәвијјәјә нә гәдәр наил олмушуг буну тамашачылар дүзкүн гијмәтләндирәр. Биз исә һазырда музејин даһа да зәнкинләшмәси үчүн елми ахтарышлар апарыр, јени-јени материаллар вә сәнәдләр топлајырыг.

Музејин бир мараглы чәһәти дә одур ки, бурада һәр бир бөлмә әкс етдирдији мөвзуја ујғун декоратив гурулуша маликдир. Бу исә тәбии ки, експонатларын өзүндә еһтива етдији мә'на вә мәгсәдә чанлылыг, емосионаллыг кәтирир. Јери кәлмишкән гејд едәк ки, бу иштә (инди гајғысыны бир гәдәр азалтса да) Бакы Шәһәр Халг Депутатлары Совети Ичраијјә Комитәси нәздиндә фәалијјәт көстәрән «Кәнчлик» мәдәнијјәт мәркәзинин әмәкдашларынын әмәји бөјүк олмушдур.

Инди музејдә сон тә'мир ишләри апарылыр. Тамашачылара лајигли хидмәт көстәрмәк үчүн ишчиләрә мүнасиб шәраит јарадылыр. Анчаг әмәкдашларла сөһбәтдән мә'лум олду ки, тә'мир ишләри бир гәдәр ләнк кедир. Әлагәдар тәшкилатлар тезликлә бу нөгсаны арадан галдырмалы, иши сүр'әтләндирмәлидирләр. Әкәр белә оларса Азәрбајчан комсомолу тарихинин В. И. Ленин музејинин дөрдүнчү мәртәбәсиндә јерләшән һәмишәчаван музеји јахын вахтларда өз гапыларыны тамашачыларын үзүнә ачачагдыр.

Искәндәр АЛЛАҺВЕРӘН.

КӨМӘК ЕТМӘК САВАБ ИШДИР

«Мәрһәмәт автомобил карваны» Иран Ислам Республикасына бир һәфтәдән сонра јола дүшәчәкдир, һә[...] сәдамалары Руһани Идарәсиндә гоншу өлкәдә зәлзәләдән зәрәр чәкәнләрә јардым үчүн вәсаит вә кәрәкли әшјалар топланыр.

Шејхүлислам Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә Азәринформун мүхбиринә демишдир:

—Биз шәһәр вә кәндләри бәрпа етмәк, јашајыш евләри, хәстәханалар, мәктәбләр тикмәк үчүн лазым олан [...] дәрирни. Бундан башга, чохлу дава-дәрман, чадыр, ән зәрури маллар алынмышдыр. Лакин бу саваб иштә јардым даһа бөјүк ола биләр, буна көрә дә бүтүн мө'минләри, бүтүн һәмвәтәнләримизи Иран халгынын бу мүсибәтинә биканә галмамаға, бачардығы көмәји етмәјә чағырырам.

О демишдир ки, үрәјиндә [...] вәсаитлә көмәк етмәк вә бу [...] нувла да бу хејирли ишә гошулмаг имканы вар. Азәрбајчан халгынын мәрһәмәт тәдбиринә өз көмәјини көстәрмәк истәјәнләрдән һәр бири һәфтә әрзиндә өз төһфәсини руһани идарәсинә кәтирә биләр. (Азәринформ).

Халгымызын улу дијарларындан бири дә Газахдыр. Һазырда онун дәрди-сәри бе-[...]

[...] кун әразисиндә 35 совхоз вә 30 кәнд [...] вардыр ки, бунун да әсас һиссәси [...]

[...] тиҹатлары әсасында мүасир типли сәнаје мүәссисәләри-[...]

шәраит вардыр вә кәләчәкдә бундан кениш истифадә един-[...]

кәзиндә олмалы вә бу бахым-[...]

чә, әсас мәсәләләрдән бири [...]

си мәгсәдилә һәм рајонун, һәм дә республиканын үму-[...]

масы мәнчә гоншу халгларын бизә мүнасибәтини дә [...]

42-чи јери тутурут. ССРИ-дә али тәһсиллиләрин сајы АБШ-дан 5 милјон нәфәр аздыр.

Али тәһсил очагларымызда бир тәләбәјә 24.000 манат хәрч чәкилирсә, әксәр капиталист өлкәләриндә бу хәрчин мигдары 80.000 доллардыр. Көрәсән, [illegible] тәһсилин илк пилләләринә гәдәм гојан кәнчләр елми потенсиалымызын сәвијјәсинә бәләддирми? Бизә һәмишә дејилиб ки, кејфијјәт вә кәмијјәт чәһәтдән дүнја елминин өнүндә кедирик. Кејфијјәт галсын бир јана, кәмијјәт

[illegible] бы вәзијјәтинә көрә, валидејнләринин иш јеринә көрә, долдуғу әразијә көрә вә с. вә и. а. сәбәбләрә көрә үстүнлүк вә ја гадағаларла мүшајиәт едилән абитуријентә раст кәлмәк мүмкүн олмазды. Һәлә бунлар «рәсми» ганунлардыр. Бурада «јазылмамыш ганунлар»ы [illegible] сәк, мәнзәрә лап ајдын олар. Јә'ни «адам», «дајы», «ширинлик» вә с. кими васитәләрин һәлледичи ролу да бу полифоник ансамблда өз спесификлији илә фәргләнир. Хүласә, белә говһагов, вурһавур, гачһагач ичиндә «аби-

«Азәрбајчан» турист гатары илә өлкәмизин бир сыра шәһәринә сәфәрә чыхан шакирдләр арасында ҮИЛККИ-нин 50 иллији адына Бакы пионер вә мәктәблиләр паркы нәздиндә фәалијјәт көстәрән «Инчиләр» ансамблынын үзвләри дә вар. Шәкилдә: «Инчиләр» ансамблы (бәдии рәһбәри Нәркиз Чаббаровадыр) Бакы дәмирјолу вағзалындан јола дүшәркән.

Фото Ә. Абсејновундур.

[illegible] ын һагсызлыгларла гаршылашсалар да. Нечә-нечә кү-

[illegible] ма вә елми ишләрә башладыг,—дејә Нателла ханым билдирир. Бу ишә республи-

[illegible] ван музеји јахын вахтларда өз гапыларыны тамашачыларын үзүнә ачачагдыр.

Искәндәр АЛЛАҺВЕРӘН.

КӨМӘК ЕТМӘК САВАБ ИШДИР

«Мәрһәмәт автомобил карваны» Иран Ислам Республикасына бир һәфтәдән сонра јола дүшәчәкдир. [illegible] ләлик исә Загафгазија Мүсәлманлары Руһани Идарәсиндә гоншу өлкәдә зәлзәләдән зәрәр чәкәнләрә јардым үчүн вәсаит вә кәрәкли әшјалар топланыр.

Шејхүлислам Һачы Аллаһшүкүр Пашазадә Азәринформун мүхбиринә демишдир:

—Биз шәһәр вә кәндләри бәрпа етмәк, јашајыш евләри, хәстәханалар, мәктәбләр [illegible] тикинти материаллары көндәририк. Бундан башга, чохлу дава-дәрман, чадыр, ән зәрури маллар алынмышдыр. Лакин бу саваб иштә јардым даһа бөјүк ола биләр, буна көрә дә бүтүн мө'минләри, бүтүн һәмвәтәнләримизи Иран халгынын бу мүсибәтинә биканә галмамаға, бачардығы көмәји етмәјә чағырырам. [illegible] тәпәр олан һәр бир кәсин вәсаитлә көмәк етмәк вә бунунла да бу хејирхаһ ишә гошулмаг имканы вар. Азәрбајчан халгынын мәрһәмәт тәдбиринә өз көмәјини көстәрмәк истәјәнләрдән һәр бири һәфтә әрзиндә өз төһфәсини руһани идарәсинә кәтирә биләр. (Азәринформ).

ГАЗАХ: ОНУ НЕҸӘ ҜӨРМӘК ИСТӘЈИРИК

Халгымызын улу дијарларындан бири дә Газахдыр. Һазырда онун дәрди-сәри бөјүкдүр. Дикәр сәрһәд рајонлары кими, Газах рајону да ермәни екстремистләринин басгынына мә'руз галмышдыр. Әлбәттә, чәнкавәр азәрбајчан халгы белә вәһшилијин гаршысыны алмаға гадир халгдыр. Анчаг нејләјәсән ки, халгымызын әли-голу бағлыдыр вә бундан истифадә едән ермәни гулдурлар даһа да азғынлашмышлар. Тәпәдән дырнаға гәдәр силаһланмыш ермәни гулдурлар силаһсыз әһалијә атәш ачыр, евләр дағыдыр, јоллар кәсир. Әлбәттә, бу узун мүддәт давам едә билмәз вә буна бирдәфәлик сон гојулмалыдыр. Бу ишдә республика рәһбәрләринин даһа гәти һәрәкәт етмәсинә бөјүк еһтијач вардыр. Јаддан чыхармаг лазым дејил ки, һәлә дә Ермәнистанда күчлү силаһланма кедир вә гулдурлуг мәгсәдилә низами орду јарадылмышдыр. Бу чох бөјүк фачиәләрә кәтириб чыхара биләр вә тарих буну һеч вахт бизим рәһбәрләрә бағышламаз. Хүсусилә республика президентинин үзәринә даһа бөјүк мәс'улијјәт дүшүр. Халгын тәһлүкәсизлији вә әрази бүтөвлүјү тә'мин едилмәлидир вә бунун үчүн һеч нәдән чәкинмәдән бүтүн васитәләрдән истифадә етмәк лазымдыр.

Мә'лум олдуғу кими, Газах рајону республикамызын гәрбиндә јерләшир вә Күрчүстанла, Ермәнистанла һәмсәрһәддир. Рајонун әразиси 2,2 мин квадраткилометр, әһалиси исә 135 мин нәфәрдир (Ағстафа илә бирликдә). Рајонун игтисадијјаты чохсаһәлидир вә онун әсасыны јүнкүл вә јејинти сәнајесинин бә'зи саһәләри, үзүмчүлүк вә һејвандарлыг тәшкил едир. Үзүмчүлүк даһа бөјүк хүсуси чәкијә маликдир. Үмумијјәтлә, рајон республиканын игтисади инкишафында јахындан иштирак едир вә республика мәчму мәһсул истеһсалынын бөјүк бир һиссәси онун пајына дүшүр. Милли кәлир истеһсалы бахымындан рајонун јери даһа бөјүкдүр. Бахмајараг ки, рајонун әразисиндә мүәјјән сәнаје саһәләри инкишаф етдирилир, лакин о әсасән кәнд тәсәррүфаты рајону олараг галыр. Мәшғул әһалинин вә милли кәлир истеһсалынын әсас һиссәси кәнд тәсәррүфатынын пајына дүшүр. Рајонун әразисиндә 35 совхоз вә 30 кәнд советлији вардыр ки, бунун да әсас һиссәси дағ вә дағәтәји кәндләрдир. Рајонда 50 миндән јухары әмәк габилијјәтли әһали вардыр ки, бу да һәр мин нәфәр бахымындан үмуми республика сәвијјәсиндән јүксәкдир. Хүсусилә гачгынлар проблеми илә әлагәдар рајонда әмәк габилијјәтли әһали хејли артмышдыр. Рајон игтисади вә сосиал потенсиал бахымындан республикамызын апарычы рајонларындан биридир.

Лакин тәәссүфлә гејд етмәк лазымдыр ки, бүтүн республикада олдуғу кими, бу рајонун да игтисади вә сосиал потенсиалындан лазыми сәвијјәдә истифадә олунмур, бурада инкишаф сәвијјәси мүасир тәләбләр бахымындан чох дала галыр. Һалбуки, Газах рајону 3 республиканын сәрһәддиндә јерләшир, республикамыза гәрб гапысыдыр вә хүсуси диггәт тәләб едир. Бу рајонун сосиал вә игтисади инкишаф сәвијјәси, әһалинин һәјат тәрзинин вәзијјәти харичи вә дахили гонагларда, бүтөвлүкдә республикамыз, халгымыз һагда илкин тәәссүрат јарадыр. Вахтилә гоншуларымызын һәсәд апардығы Газах рајону инди гоншуларымызын сәрһәд шәһәр вә гәсәбәләри илә мүгајисәдә јазыг көрсәнир, адамда тәәссүф һисси јарадыр. Буну һеч чүр гәбул етмәк олмур. Нечә олур ки, дағларда, гајаларда јерләшән Ермәнистан рајонларында мүасир типли, сосиал објектләри олан гәсәбәләр салыныр, биздә исә һәр чүр имкан вә шәраит ола-ола сосиал инкишафда әсаслы бир дөнүш көрсәнмир? Бу, халгымыз һагда јахшы тәәссүрат јаратмыр.

Бу бахымдан Газах рајонунун игтисади вә сосиал инкишаф мәсәләси республика рәһбәрлијинин даим диггәт мәркәзиндә дурмалы вә хүсуси инкишаф сүр'әти олмалыдыр. Индики игтисади мүстәгиллик вә тәсәррүфатчылыг шәраитиндә рајонун чох бөјүк инкишаф перспективләри вардыр. Әввәла, гејд етмәк лазымдыр ки, рајон чох кениш игтисади вә сосиал потенсиала малик бир рајондур вә бә'зи сәнаје саһәләринин вә кәнд тәсәррүфатынын инкишафы үчүн бурада бөјүк имканлар вардыр. Хүсусилә, јерли кил, даш, гум еһтијатлары әсасында мүасир типли сәнаје мүәссисәләринин тикилмәсинә бөјүк зәрурәт вардыр. Әлбәттә, Авеј кил мә'дәни, онун инкишаф перспективләриндән хүсуси данышмаг лазымдыр. Мә'лум олдуғу кими, бурада чох бөјүк вә јүксәк кејфијјәтли кил еһтијаты вардыр ки, бу да бентонит тозу алмаг үчүн сон дәрәчә гијмәтли хаммалдыр. Бентонит тозу исә гара вә әлван металлуркијанын инкишафында әсас компонентләрдән биридир. Тәәссүф ки, республикамыза үмумән хас олан чәһәт бурада да өзүнү көстәрир вә бу хаммал су гијмәтинә өлкәнин дикәр рекионларына (РСФСР, Украјна, Газахыстан вә с.) дашыныр. Һалбуки, бурада бу хаммал әсасында бентонит заводу тикмәк олар вә бунунла да хаммал сон мәһсула чевриләр вә һәм дә республика бу мәһсул үзрә билаваситә харичи базара чыха биләрди. Бентонит тозуна истәр өлкә дахилиндә, истәрсә дә харичи базарда бөјүк еһтијач вардыр вә бу тәләб кетдикчә даһа да артыр. Ону да гејд етмәк лазымдыр ки, һазырда хаммал формасында көндәрилән килин бир тонуну чәмиси 6 маната сатырыг. Бентонит тозунун бир тонунун гијмәти исә тәгрибән 30 манатдыр. Көрүндүјү кими, белә бир заводун тикилмәси илә бир тәрәфдән рајонун игтисади әсасы мөһкәмләнәр, дикәр тәрәфдән исә рајонда хејли јени иш јеринин ачылмасына сәбәб оларды. Мәнчә индики игтисади мүстәгиллик шәраитиндә бу ишдә харичи фирмаларын хидмәтиндән вә көмәјиндән кениш истифадә етмәк лазымдыр.

Бә'зи јүнкүл вә јејинти сәнаје саһәләринин инкишафы үчүн дә рајонда әлверишли шәраит вардыр вә кәләчәкдә бундан кениш истифадә едилмәлидир. Бу мәгсәдлә һазырда хаммал шәклиндә әсасән республикамыздан кәнара көндәрилән тәбии вә сүн'и лифләр һесабына вә кениш јерли әмәк еһтијатлары әсасында бизчә алт вә үст трикотаж мәһсуллары истеһсалына кениш јер верилмәлидир. Бу һәм рајонун сәнаје потенсиалынын күчләнмәсинә, һәм дә һазырда мөвчуд олан күлли ишсизлијин гаршысыны мүәјјән дәрәчәдә алмаға сәбәб оларды. Јаддан чыхармаг лазым дејил ки, базар игтисадијјатына кечилмәси илә ишсизләрин сајы даһа да арта биләр. Бизчә рајонун әразисиндә ефирјағлы (гызылкүл, нанә, јовшан вә с.) биткиләри инкишаф етдирмәк вә бу әсасда рајонда ефир јағы истеһсалы илә дә мәшғул олмаг мүмкүндүр. Бунун үчүн рајонда әлверишли шәраит вардыр, һәмин мәһсулларла рајон дүнја базарына чыха биләр вә республика валјута мәнбәләриндән биринә чевриләрди. Кәнд тәсәррүфатынын инкишафына кәлинчә рајонун игтисади әсасыны әввәлки тәк һејвандарлыг вә үзүмчүлүк тәшкил етмәлидир. Әлбәттә, биринчи нөвбәдә һејвандарлығын инкишафына даһа бөјүк диггәт јетирилмәлидир. Бу мәгсәдлә үзүмчүлүк бир гәдәр ихтисар едилмәли вә бу әсасда тахылчылыг вә јем биткиләринин инкишафына кениш јер верилмәлидир. Үмумијјәтлә, јерли игтисади вә сосиал потенсиал әсасында рајонун игтисади структуру тәкмилләшдирилмәли вә биринчи нөвбәдә халгымызын дахили тәләбатынын өдәнилмәсинә јөнәлдилмәлидир.

Әлбәттә, кәләчәкдә сосиал инкишаф хүсуси диггәт мәркәзиндә олмалы вә бу бахымдан рајонда тә'чили сурәтдә әсаслы ишләр көрүлмәлидир. Һәм дә сосиал инкишаф тәкчә рајон мәркәзиндә, ири јашајыш мәнтәгәләриндә јох, бүтүн кәнд вә гәсәбәләрдә кениш вүс'әт алмалыдыр. Тәәссүфлә гејд етмәк лазымдыр ки, рајонун индики рәһбәрлијинин бөјүк сә'ј вә ишкүзарлығына бахмајараг һәлә дә кәндләрин чохунда мүасир сосиал објектләр јохдур, кәндарасы јоллар тәәссүф доғурур, јашајыш мәнтәгәләринин чохунда ичмәли су проблеми һәлл едилмәмишдир. Әксәр кәнд вә гәсәбәләрдә Күр чајынын сујундан ичмәк үчүн истифадә олунур. Һалбуки, Газах рајонунун әразисиндә Күр чајынын чиркләнмә сәвијјәси сон дәрәчә јүксәкдир вә бүтүн нормалары өтүб кечир. Тәбиидир ки, бу да әһалинин сағламлығына мәнфи тә'сир едир вә бә'зи хәстәликләрин артмасына сәбәб олур. Демәли, јахын кәләчәкдә бу проблем тә'чили өз һәллини тапмалыдыр. Гејд етмәк лазымдыр ки, бу проблем тәкчә Газах рајонунун проблеми јох, бүтөвлүкдә үмумреспублика проблемидир. Белә ки, аран рајонларымызын һамысында ичмәли су проблеми өз һәллини көзләјир вә бу барәдә мүтәхәссисләр тезликлә өз сөзләрини демәлидирләр. Бу мәгсәдлә республикамызын пајтахтындан Газах рајонуна гәдәр чәкилмиш дәмир борулардан истифадә етмәк лазымдыр. Бу боруларла республикамыздан Гара дәниз саһилләринә нефт јох, мәһз республика әһалисинин вачиб һәјаты тәләбатларындан бири олан ичмәли су ахмалыдыр.

Рајонда сосиал инкишаф проблемләринин һәллинин сүр'әтләндирилмәсиндә мәнчә, әсас мәсәләләрдән бири Газах шәһәринин рајон мәркәзиндән ајырыб республика табели шәһәрә чевирмәкдир. Бунун үчүн һәр чүр әсас вардыр вә Газах шәһәри республикамызын гәрбиндә сон дәрәчә јүксәк сосиал-мәдәни инкишаф мәркәзи олмалыдыр. Мәнчә бу, вахты чатмыш мәсәләдир вә республика һөкумәти бу барәдә өз сөзүнү демәлидир. Газах шәһәринин республика табели шәһәрә чеврилмәси илә республикамызын гәрбиндә јени бир сәнаје мәркәзи јаранар вә сосиал-мәдәни инкишаф әһәмијјәтли дәрәчәдә јүксәлмиш оларды. Рајон мәркәзинә кәлинчә, буну рајонун ири јашајыш мәнтәгәләриндән биринә дә көчүрмәк мүмкүндүр. Бу бахымдан Даш-Салаһлы, вә Јухары Салаһлы гәсәбәләриндән бири даһа мәгсәдәујғун оларды. Беләликлә рајонда јени бир шәһәр, елм-мәдәнијјәт мәркәзи јаранарды.

Гаршыда дуран әсас мәсәләләрдән бири кәндин сосиал инкишафынын сүр'әтләндирилмәси вә биринчи нөвбәдә сәрһәд кәндләринин тезликлә абадлашдырылмасыдыр. Бу мәгсәдлә сосиал инкишафа ајрылан әсаслы вәсаит гојулушу ән азы 2—3 дәфә артырылмалы, мүасир типли сосиал објектләр тикилиши сүр'әтләндирилмәли вә кәндләрдә бә'зи республика мүәссисәләринин филиаллары јарадылмалыдыр. Бунун үчүн рајонда һәр чүр имкан вардыр. Бу, һәм әһалинин ишлә тә'мин олунмасына көмәк едәр, игтисади вә сосиал инкишафы сүр'әтләндирәр вә һәм дә әһалинин сәрһәд боју бир сәдд кими чәмләшмәсинә сәбәб оларды. Бу ишин сүр'әтләндирилмәси мәгсәдилә һәм рајонун, һәм дә республиканын үмуми күчүндән истифадә едилмәлидир. Сәрһәд кәндләри әразисинин јени хәритәләри чәкилмәли вә һәр гарыш торпаг истифадәдә олмалыдыр ки, ермәни дашнаклары һеч бир әрази иддиасына дүшмәсин. Сәрһәд кәнд вә гәсәбәләримиз нә гәдәр бөјүк вә күчлү оларса, әрази тохунулмазлығымыз да бир о гәдәр е'тибарлы олар.

Рајонда сосиал инкишафы сүр'әтләндирмәк, ону инкишаф етмиш, елм, мәдәнијјәт мәркәзинә чевирмәк мәгсәдилә Газах шәһәриндә бә'зи институтларын филиалларыны ачмаг вә һәтта јени институт јаратмаг мәгсәдәујғун оларды. Мәсәлән, республикамызын гәрб зонасынын вә тәгрибән 1 милјона јахын азәрбајчанлы јашајан Борчалы маһалынын мүтәхәссис кадрлара олан тәләбләри әсасында Газах шәһәриндә игтисади вә сосиал инкишафын сон тәләбләри бахымындан хүсуси игтисад институтунун (мәсәлән, елә менечерләр һазырлајан тәдрис мәркәзинин), АПИ-нин филиалынын јарадылмасы вахты мәнчә чатмышдыр. Јаддан чыхармаг лазым дејил ки, халгымызын маарифләнмәсиндә сон дәрәчә бөјүк ролу олан мәшһур Газах семинаријасы мәһз бурада јерләшмишдир. Мәнчә бу көк, бу ирс әсасында бурада Азәрбајчан Педагожи Институтунун филиалыны јаратмаг јеринә дүшәрди.

Бу, һәр шејдән әввәл, мүасир инкишаф тәләбләри бахымындан мүтәхәссис кадр һазырлығынын кенишләнмәсинә, мәһсулдар гүввәләрин јерләшмәсиндә олан диспропорсионаллығын мүәјјән дәрәчәдә арадан көтүрүлмәсинә вә ән башлычасы Азәрбајчан вә Күрчүстан азәрбајчанлыларынын игтисади вә сосиал әлагәләринин даһа да күчләнмәсинә сәбәб оларды. Буна һазырда хүсусилә бөјүк еһтијач вардыр. Республикамызын гәрбиндә белә бир күчлү елми-мәдәни мәркәзин олмасы дикәр мүсбәт чәһәтләрлә јанашы, Борчалы әһалисинин мадди-мә'нәви дајаг нөгтәсинә чевриләр вә халгымызын монолит бирлијинә мүсбәт тәкан верәрди. Бу монолит бирлијин јаранмасы мәнчә гоншу халгларын бизә мүнасибәтини дә мүәјјән гәдәр дәјишәрди. Онлар индики пәракәндәлик, бир-биринин талејинә лагејдлик әвәзинә мөһкәм бирлик көрәндә истәр-истәмәз бу монолитликлә һесаблашмаға мәчбур олачаглар. Бу, сон дәрәчә вачибдир. Республикамызын, о чүмләдән Газах елинин силсилә шәклиндә давамы кими кәлән Борчалы маһалынын дәрди-сәри, талеји илә даһа јахындан мәшғул олмалыјыг. Ермәнистан азәрбајчанлылары һагда бурахылан сәһвләрдән өзүмүзә тарихи нәтичә чыхармалыјыг.

Газах рајонунун проблемләриндән данышаркән бир мәсәләни дә гејд етмәмәк мүмкүн дејил. Сөһбәт әсассыз олараг Ермәнистана верилмиш торпаг саһәләриндән кедир. Мә'лум олдуғу кими, тәкчә Газах рајону әразисиндән 5 мин һектар торпаг саһәси кечмиш республика рәһбәрлији тәрәфиндән әсассыз олараг Ермәнистана верилмишдир. Әлбәттә, буна һеч чүр һагг газандырмаг олмаз. Халгын торпағынын бир гарышы белә халгын ичазәси олмадан башгасына верилмәмәлидир. Јаддан чыхармаг лазым дејил ки, торпағымызын һәр гарышы уғрунда улу бабаларымыз өз ганларыны төкмүшләр вә ону вәтән кими горујуб бизим нәслә вермишләр. Биз дә өз нөвбәмиздә ону гејрәтлә горујуб сахламалы вә кәләчәк нәслә вермәлијик. Бу бахымдан кечмиш республика рәһбәрләринин принсипсизлији, мајмаглығы, милли һиссләрдән мәһрумлуғу вә тәгсири һеч чүр бағышланыла билмәз. Онлар вәтәнә, халга гаршы бөјүк чинајәт етмишләр вә халг гаршысында чаваб вермәлидирләр. Индики республика һөкумәти вахтилә бурахылан бу сәһвләри дүзәлтмәли, халгымызын торпағынын кери гајтарылмасы һагда мәркәзи һөкумәт гаршысында гәти мәсәлә галдырмалы вә бунун һәллинә наил олмалыдыр. Јохса тарих бизи бағышламаз.

Ислам ГАРАЈЕВ,
игтисад елмләри доктору,
професор.

МҮӘЛЛИФДӘН: мәгалә үзрә мәнә чатачаг гонорарын Газах Хејријјә Чәмијјәтинин 728 нөмрәли һесабына кечирилмәсини хаһиш едирәм.

Мәтбуат һаггында ганун: ачымлар, мүлаһизәләр

„АЗАДЛЫГ" СӨЗҮНДӘН — СӨЗ АЗАДЛЫҒЫНА

Өлкә журналистләринин, күтләви информасија васитәләри ишчиләринин, ичтимаијјәтин бир илдән бәри көзләдији ганун — «Мәтбуат вә дикәр күтләви информасија васитәләри һаггында» ганун ССРИ Али Советиндә гәбул олунмуш, бир нечә күндән сонра — августун 1-дән гүввәјә минәчәкдир. Әввәлләр идеоложи ишин бөјүк бир саһәсинин вә онун тә'сисатларынын һеч бир ганунла тәнзимләнмәјән фәалијјәти, нәһајәт, али һүгуги сәнәдлә идарә олуначагдыр. Ганун чәмијјәтдә баш верән демократик јениләшмәни әкс етдирмәклә мөвчуд мәтбуат вә дикәр күтләви информасија васитәләри гаршысында сөзүн әсл мә'насында кениш јарадычылыг имканлары ачыр, јени-јени мәтбу нәшрләрин, радио вә телевизија програмларынын ачылмасына шәраит јарадыр. Бунунла бирликдә, журналистләрин һүгуглары илә јанашы, вәзифәләри дә мүәјјәнләшдирилмишдир ки, бу да күтләви информасија васитәләри ишчиләринин мәс'улијјәтини гат-гат артырыр.

Дүшүнмәјә гадир олан адамларын он илләрлә арзусунда олдуғу сөз азадлығы интеллектуал сәрвәтләрин јени-јени гатларыны үзә чыхаран е'чазкар бир гүввәдир. «Азадлыг» сөзүнүн шүардан башга бир шеј олмадығы дөврләр әрзиндә бухова салынмыш фикирләр, идејалар бу күн булаг кими гајнајыб үзә чыхмагдадыр. Мәтбуат һаггында ганунун е'лан етдији сөз азадлығы бу ахара јени вүс'әт верәчәкдир.

Әмәкдашымыз ганунун гүввәјә минмәси әрәфәсиндә бир нечә нәфәр журналистә, һүгугшүнаса, дилчи алимә мүрачиәт едәрәк, онлардан өз мүлаһизәләринин билдирмәјин хаһиш етмишдир.

Һ. Һачыјев.

Ә. Балајев.

Н. Әһмәдли.

М. Јусифов.

Ф. Фәрһадов.

Һачы ҺАЧЫЈЕВ,
Азәрбајчан Журналистләр Иттифагы Идарә Һеј'әтинин сәдри.

УЗУН илләрин сүрүндүрмәчилијиндән сонра нәһајәт ки, Али Совет мәтбуат һаггында ганун гәбул етди вә биз инди бу ганунун күчү, һөкмлик дүјмасәг да, јагин ки, јахын вахтларда онун мәс'улијјәтини нечә варса, елә дә һисс едәчәјик. Хүсусән бизим кими республикаларда. Она көрә ки, бизим мәтбуат илә мәркәзи, јә'ни Москва мәтбуаты арасында јерлә-көј гәдәр фәрг вар. Москва мәтбуаты, һабелә дикәр республикаларда олан бир сыра габагчыл мәтбуат органлары өз ишләрини јенидән гурмаға башлајаркән вә бу саһәдә чох ирәли кедәркән, биз јенә дә әввәлки «мөвгеји» әлдән вермәмишик, аз-чох тутарлы јазыларын санксијасы олмадан бунлары чап етмәјә чүр'әт еләмәмишик. Она көрә дә гујругда сүрүнмәкдәјик.

Өзүмүзү тә'рифләмәјимизә бахмајараг, мәтбуатымыз һәмишә примитив вә јекнәсәг олуб, чансыхычы материаллар дәрч етмәкдән јаха гуртара билмәјиб.

Јухарыда кечирилән мүшавирәләрдә верилән көстәришләрә әсасланараг бүтүн гәзетләр ејни күндә, ејни мәсәләләрдән (чүз'и фәргләр) бәһс едибләр вә буна көрә дә гәзетләримизин шиширдилмиш тиражларына рәғмән, бу гәзетләрин сән дејән бир нүфузу галмајыб. Әкәр белә кедәрсә, аз сонра бу гәзетләрин үзүнә бахан да олмајачаг. Бәс, онда әһали нә охујачаг? Әһали о гәзетләри охујачаг ки, орада онун проблемләриндән дәрин сөһбәт кедир, мараглы материаллар дәрч олунур. Доғрудур, инди бизим белә гәзетләримиз мејдана кәлмәкдәдир. Мәсәлән, елә көтүрәк «Азәрбајчан» гәзетини вә ја «Јени фикир», ја да «Одлар јурду», «Елм» гәзетләрини. Бу гәзетләрә олан бөјүк марагын сәбәбини изаһ етмәјә еһтијач јохдур. Ола билсин ки, бундан сонра белә гәзетләрин сајы артсын. Она көрә ки, кәнчләрин арасындан сон бир-ики илдә јахшы журналистләр мејдана чыхыб вә бу кәнчләр бир журналист кими бөјүк үмидләр верирләр. Ола биләр ки бу чүр [illegible] журналистләр бир јерә топлашарлар вә бизим инди тәсәввүр етмәдијимиз гәзетләри нәшр едәрләр. Буна мәтбуат һаггында ганун һагг верир.

Мән әминәм ки, көстәриш илә чыхан гәзетләр чох кечмәдән тәнәззүлә уғрајачаг. Халгын һәјаты вә тәләбаты илә јашамајан журналистләрә исә еһтијач галмајачаг. Әкәр журналист бир журналист [illegible]

бир дәстәсинин хидмәти вардыр. Мә'лум олдуғу кими, һәмин депутат групу ән әввәл тә'кид едирди ки, күтләви информасија васитәләри тә'сис етмәк һүгугу ајры-ајры вәтәндашлара шамил едилмәсин. Ганунда исә јазылмышдыр ки, күтләви информасија васитәләрини тә'сис етмәк һүгугу «һабелә 18 јашына чатмыш ССРИ вәтәндашларына мәхсусдур». Онларын икинчи алтернатив варианты илә нәзәрдә тутулурду ки, тә'сисчиләр вә наширләр өз күтләви информасија васитәләринин ишинә билаваситә гарыша биләрләр. Мә'лум олдуғу кими, онларын бу варианты да рәдд едилди. Ганунун 38-чы («Күтләви информасија васитәләринин фәалијјәтинә гарышмағын јолверилмәзли-

мәдәни вә демократик өлкәләрдә нәинки һүгугшүнас, һәмчинин журналист дә өз арзусу илә мүстәгил тәһгигат апармаг һүгугуна маликдир. Лајиһәнин мүзакирәси заманы белә бир мүддәанын зәрурилијиндән данышылмышды. Лакин тәәссүф ки, Ганунда бу өз әксини тапмамышдыр. Һалбуки, бунун нечә бөјүк әһәмијјәтә малик олдуғуну көстәрмәк үчүн чохлу дәлилләр кәтирмәк олар. Мисал үчүн, АБШ президенти Чон Кеннединин өлүмүнү тәһгиг едән комиссијанын (АБШ Али Мәһкәмәсинин сәдри Ерл Уорренин башчылығы илә) 1964-чү илдә чыхардығы нәтичә белә иди ки, президент һансыса суи-гәсдчиләр групу тәрәфиндән гәтлә јетирилмәмишдир. Лакин һүгугшүнас вә

гында» Азәрбајчан Совет Сосиалист Республикасынын өз мүвафиг гануну һазырланмалыдыр. Һазырланма просесиндә БДУ журналистика факүлтәсинин алимләри, республика Журналистләр Иттифагынын сәлаһијјәтли нүмајәндәләри, мөвчуд информасија васитәләриндә чалышан тәчрүбәли журналистләр, АХЧ-нин вә башга күтләви тәшкилатларын мәтбуат мүтәхәссисләри иштирак етмәлидирләр. Республика ганунунда Азәрбајчанын милли, чоғрафи, етнографик вә с. хүсусијјәтләри нәзәрә алынмалыдыр.

ССР Иттифагынын гануну илә Азәрбајчан ССР гануну арасында мүәјјән фәргләр дә ола биләр вә олмалыдыр. Мәсәлән, ССР Иттифагынын гануну бу ил авгус-

нәздиндә кооперасија үсулу илә гысамүддәтли (1—2 иллик) курслар јарадылсын. Һәмин курслара башга саһәләрдә али тәһсили олан адамлар (агрономлар, һәкимләр, игтисадчылар, мүһәндисләр вә с.) јарадычылыг мүсабигәси јолу илә гәбул едилсинләр вә онларын тәһсил һаггыны ја кәләчәкдә ишләјәчәкләри редаксијалар, ја да мүдавимләр өзләри өдәсинләр. Курслары мүвәффәгијјәтлә битирмиш мә'зунлара информасија васитәсиндә ишләмәк үчүн сәлаһијјәт (вәсигә вә ја диплом) верилсин.

Мән һәмишә күтләви информасија васитәләриндә хүсуси пешә һазырлығы кечмиш професионал журналистләрин ишләмәсинә, хүсусән редаксијалара рәһбәр-

синин мәһкәмәјә вермәк вә сәбәбкарларын чәзаландырылмасына наил олмаг һүгугумуз ганунла тәсбит едилмәлидир.

Даһа сонра. Республика ганунунда күтләви информасија васитәләринә харичи өлкәләрдә, хүсусән Јахын вә Орта Шәргдә, еләчә дә дикәр республикаларда өз даими мүхбирләрини сахламаг һүгугу верилмәлидир.

Нәһајәт, «Күтләви информасија васитәләринин дили» маддәсиндә графика мәсәләси дә гојулмалыдыр. Белә олмазса, бүрократик органлар вә онларын «сују үфүрә-үфүрә ичән» рәһбәрләри Ганунда бу мәсәләнин олмадығыны әсас тутараг харичдә јашајан азәрбајчанлылар үчүн әрәб вә латын графикалары илә гәзет (журнал)

мејдана чыхмасына имкан јарана биләр. Мүасир дөврдә республикамызда күтләви информасија васитәләринин потенсиалы һәддиндән артыг кенишләнмишдир. Дилимизи инкишаф етдирмәк саһәсиндә радио вә телевизијанын, һәмчинин мәтбуатын ролу чохалмышдыр. Әдәби дилин зәнкинләшмәси саһәсиндә күтләви информасија васитәләринин фәалијјәтинә јени сөз вә терминләрин алынмасы, һәмчинин калка вә тәрчүмәләрин ишләдилмәси мәсәләләри дахил олур. Мүасир елми-техники инкишаф вә сосиал дәјишмәләр мәрһәләсиндә информасијаверими илә бағлы олараг, радио-телевизија, һәмчинин гәзет вә мәтбуат дилиндә Авропа мәншәли јени сөз вә терминләр ишләдилир. Јени сөз вә терминләрин күтләви информасија васитәләри дилиндә ишләдилмәси бир тәрәфдән чох мүһүм һадисә кими гијмәтләндирилмәлидир. Чүнки һәр бир јени сөз вә термин елми-техники инкишафы, сосиал дәјишмәләри әһатә едән бир анлајышла сәчијјәләнир. Бу анлајышларын мәнимсәнилмәси исә интеллектуал сәвијјәнин инкишафына өз тә'сирини көстәрир. Лакин күтләви информасија васитәләринин дилиндәки бүтүн јени сөз вә терминләрин һамысынын ифадә етдији анлајышы мәнимсәмәк дә чох заман имкан харичиндә олур. Мәсәлән, күтләви информасија васитәләри дилиндә сон заманлар тәсадүф едилән **спонсор, инвестисија, стереотип, лобби, пикет** кими сөзләрин мә'насы һеч дә һамы үчүн ајдын дејилдир. Доғрудур, белә сөзләрин мә'насынын ачылмасы күтләви информасија васитәләринин өһдәсинә дүшүр. Бунунла белә, мүәјјән мүддәтдә ишләнән јени сөз вә терминләрин мәтбуатда шәрһи үчүн тәшәббүс көстәрилмәси тәгдирәлајиг һал оларды. Чүнки белә сөз вә терминләрин мүәјјән гисми мүвафиг информасија илә әлагәдар ишләндији үчүн сонралар онлара чох аз тәсадүф едилир. Белә олдугда, һәмин типли сөз вә терминләр алынмалар сырасына кечә билмир. Мәтбуат [illegible] һәмин сөз вә терминләрин мә'насынын ајдынлашдырылмасы тәшәббүсү исә анлајышларын мәнимсәнилмәси бахымындан хүсусилә әһәмијјәтлидир. Бә'зән дә башга дилләрдән сөз вә терминләрин һазыр шәкилдә алыныб ишләнмәси саһәсиндә бир лагејдлик мүшаһидә олунур. Белә ки, өз дилимиздә мүәјјән сөзләрин гаршылығы олдуғу һалда, мәтбуат-

лынын кенишләнмәси вә зәнкинләшмәси саһәсиндә бунун чох бөјүк әһәмијјәти вардыр. Бир сөзлә, күтләви информасија васитәләри әдәби дилимизи чилалајыр, көзәлләшдирир, зәнкинләшдирир. Она көрә күтләви информасија васитәләри дилинә даһа бөјүк тәләбкарлыгла јанашылмасы бир зәрурәт олмалыдыр.

Фәрһад ФӘРҺАДОВ,
Азәрбајчан ССР Али Мәһкәмәсинин үзвү.

„МӘТБУАТ вә дикәр күтләви информасија васитәләри һаггында» ССРИ ганунунда журналистин һүгуг вә вәзифәләринә хүсуси фәсил ајрылмышдыр. Һәмин фәсилдә нәзәрдә тутулмуш вәзифәләрдән бири журналистин вәтәндашларын һүгугларына, гануни мәнафеләринә, милли ләјагәтинә, тәшкилатларын һүгуг вә гануни мәнафеләринә һөрмәт етмәкдир. Көрүндүјү кими, журналистин һәмин ганундан ирәли кәлән башга вәзифәләри илә јанашы, вәтәндашларын һүгугларына, гануни мәнафеләринә вә милли ләјагәтләринә һөрмәт үмдә вәзифә сајылмышдыр.

Беләликлә, вәтәндашын вә ја тәшкилатын шәрәф вә ләјагәтинин көзләнилмәси јени ганунда даһа габарыг гојулмушдур. Суал олуна биләр ки, әввәлләр вәтәндашын вә ја тәшкилатын ләјагәтинин көзләнилмәси тәләб олунмурдуму? Е'тираф етмәк лазымдыр ки, ганунда, хүсусилә ССР Иттифагынын вә мүттәфиг республикаларын мүлки ганунверичилијинин әсасларында бу, хүсуси норма кими нәзәрдә тутулмушду. Анчаг һәмин ганун тәтбиг олунмадығындан фәалијјәтсиз галмышды.

Јени ганун мәтбуат вә башга күтләви информасија васитәләри һаггында ганунверичилијин позулмасы үстүндә мәс'улијјәтин әсасларыны мүәјјәнләшдирмишдир.

Сөз азадлығындан суи-истифадә едилмәси, һәгигәтә ујғун олмајан, вәтәндашын вә ја тәшкилатын шәрәфинә, јахуд ләјагәтинә ләкә јахан хәбәрләрин јајылмасы, журналистләрин мәһкәмәјә тәзјиг көстәрмәси ССР Иттифагынын вә мүттәфиг республикаларын ганунверичилијинә мүвафиг сурәтдә чинајәт мәс'улијјәтинә, инзибати вә дикәр мәс'улијјәтә сәбәб олур.

Күтләви информасија васитәсинин һәгигәтә ујғун олмајан, вәтәндашын шәрәфинә вә ләјагәтинә ләкә јахан, [illegible] зәрәри вуран хәбәрләрин јајылмасы нәтичәсиндә вәтәндаша дәјән мә'нәви зәрәрин әвәзи мәһкәмәнин гәрары илә күтләви информасија васитәси тәрәфиндән, һабелә мүгәссир вәзифәли шәхсләр вә вәтәндашлар тәрәфиндән өдәнилир. Мә'нәви зәрәрин пул әвәзинин өдәнилмәсинин пул илә ифадә олунан мәбләғини [illegible] Бурада

ји») маддәсиндә инди јазылмышдыр ки, «журналистлә- [illegible]

журналистләрдән Силван Фоксун, Һаролд Вајсбергин, [illegible]

тун 1-дән гүввәјә минир. Тәбии ки, белә гыса мүддәтдә [illegible]

лик етмәләринә үстүнлүк [illegible]

бурахмаға ичазә вермәјә би- [illegible]

...кәнчләри арасындан да бир чох ола јахшы журналистләр мејдана чыхыб вә бу кәнчләр бир журналист кими бөјүк үмидләр верирләр. Ола биләр ки, бу чүр исте'дадлы журналистләр бир јерә топлашырлар вә бизим инди тәсәввүр етмәдијимиз газетләри нәшр едәр[illegible] ... ганун һагг верир.

Мән әминәм ки, кестәрилән чыхан газетләр чох кечмәдән тәнәззүлә уграјачаг. Халгын һәјаты вә тәләбаты илә јашамајан журналистләрә исә еһтијач галмајачаг. Әкәр журналист бир журналист кими галмаг истәјирсә, кәрәк онун кечәси-күндүзү олмасын, халга јахшы јазылар версин, бунун үчүн исә онун өзү дә даим инкишаф етмәли, өз јазы манерасыны вә сәнәткарлыгыны даим тәкмилләшдирмәлидир. Чәмијјәтин өнүндә кетмәк игтидарына малик олмалыдыр.

Әлирза БАЛАЈЕВ,
«Азәрбајчан пионери» — «Пионер Азербайджана» газетинин редактору.

Һ. Һачыјев. Ә. Балајев. Н. Әһмәдли. М. Јусифов.

Ф. Фарһадов.

„МӘТБУАТ вә дикәр күтләви информасија васитәләри һаггында» ганун јени совет парламентиндә ән узун вә агыр музакирәләрә мә'руз галмыш ики ганундан (икинчи ганун — ССРИ-дән кетмәк вә ССРИ-јә кәлмәк һаггында ганун мүһафизәкарларын эксәријјәт тәшкил етдикләри парламентин «бәтн»индән һәлә дә «дүнјаја кәлә билмир») бириндир.

Ганун һаггында данышмаздан әввәл, мәнчә, бир мәсәләнин үстүндә дајанмаг зәруридир. Мә'лум олдугу кими, лајиһә ајларла бир нечә охунушда музакирә олунандан сонра мәтбуатда дәрч едилмишди. Лакин һәмин лајиһә нә русдилли Азәрбајчан мәтбуатында, нә дә Азәрбајчан дилли мәтбуатда дәрч олунмамышды. Редаксија коллективләринин дә һеч бириндә лајиһәнин музакирәси кечирилмәмишди. Белә вәзијјәтә республика Журналистләр Иттифагынын да мунасибәти тәәччүб доғурурду...

Лајиһә јалныз АХЧ-нин «Мәтбуат» дајаг дәстәсиндә музакирә олунмуш вә дајаг дәстәсинин үзвләри бир груп ССРИ депутатынын тә'киди илә лајиһәјә дахил едилмиш ики алтернатив вариантын әлејһинә чыхмыш, имза топлајараг мувафиг комитәләрә көндәрмишдиләр. Сон музакирәдә һәмин алтернатив вариантлар рәдд едилмишдир ки, бунда Азәрбајчан журналистләринин дә кичик [пајы вар]

ји») маддәсиндә инди јазылмышдыр ки, «журналистләрин ганунн пешә фәалијјәтинә дәвләт органларынын вә ичтимаи органларын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән манечилик төрәдилмәси, журналистләрин информасија јајмага, јахуд информасија јајмагдан имтина етмәјә мәчбур едилмәси чинајәт мәс'улијјәтинә сәбәб олур вә 500 манатадәк чәримә илә чәзаландырылыр».

Инди дә Ганун һаггында. Јухарыда гејд етдијим кими, о, мәним фикримчә, јени совет парламентинин гәбул етдији ганунларла мүгајисәдә демократик ганундур. Мәтбуат вә күтләви информасија васитәләри тә'сис етмәк һүгугунун дәвләт органларындан, ичтимаи тәшкилатлардан тутмуш ајры-ајры вәтәндашларадәк һамыја шамил едилмәси күтләви информасија үзәриндә сензураја јол верилмәмәси, редакторларын, баш редакторларын тә'јин олунмасы илә јанашы, онларын һәм дә коллектив тәрәфиндән сечилмәсинә имкан верилмәси, журналистин өз әгидәсинә зидд материал јазмагдан имтина етмәк һүгугу вә бу кими гајдалар ганунун јүксәк демократиклијинә дәлаләт едир. Ону да гејд едим ки, ганун мәтбуатын вә дикәр күтләви информасија васитәләринин, журналистләрин дәвләт идарәләри вә тәшкилатлары илә, ајры-ајры вәтәндашларла гаршылыглы мунасибәтләрини тәнзим етдијинә көрә, о, әслиндә, дикәр тәрәфин дә мәнафејини мудафиә едән сәнәддир. Журналистләр инди, јәгин ки, даһа јүксәк сәриштә, пешә мәс'улијјәти вә интизам нүмајиш етдирмәлидирләр.

Ганунун үстүн чәһәтләриндән чох данышмаг олар. Лакин мән гүсур һесаб етдијим бир-ики мәсәләнин үзәриндә дајанмаг истәјирәм. Ән әввәл, журналистин һүгугларынын кенишләндирилмәсинин мүмкүн һәддә чатдырылмамасыдыр. Мисал үчүн, журналистләрдән Силван Фоксун, Һаролд Вајсбергин, Едвард Општејнин, Марк Лејнин вә башгаларынын апардыглары тәһгигат нәтичәсиндә АБШ конгреси нүмајәндәләр палатасынын комиссијасы 1979-чу илдә өлкә ичтимаијјәтинин тәзјиги илә гејд етмәјә мәчбур олду ки, Уоррен комиссијасы суигәсдин олуб-олмадыгыны, әслиндә, тәһгиг етмәк игтидарында олмамышдыр вә с.

Бакыда 20 јанвар фачиәси әслиндә, тәһгиг олунмамыш галыр. Али Советин сессијасында јарадылмыш комиссијанын фәалијјәтинә лазыми көмәк кестәрилмир. Белә олан һалда, Азәрбајчанын күтләви информасија васитәләри, журналистләр «дөрдүнчү һакимијјәт» вәзифәсини ифа етмәк һүгугуна маликдирләрми? Гәтијјән јох! Һалбуки, азад вә демократик өлкәләрдә, һүгуги дөвләт механизминин фәалијјәт кестәрдији өлкәләрдә ганунверичи, ичраедичи вә мәһкәмә һакимијјәтиндән әлавә бир дә «дөрдүнчү һакимијјәт» адландырылан күтләви информасија васитәләри һакимијјәти мөвчуддур...

Јахуд, мадди база илә әлагәдар тә'сисчиләр, нәширләр гаршысында дөвләтин өз үзәринә һеч бир тәәһһүд котүрмәмәсини дә ганунн һесаб етмәк олмаз.

Ганунун башга чатышмазлыгларындан да данышмаг олар. Лакин бу бир һәгигәтдир ки, о, индики һалында да халга, онун идејаларына, демократијаја хидмәт кестәрмәк үчүн журналистләрин әлиндә күчлү силаһдыр. Ону ишә салмаг, ондан фајдалы истифадә етмәк лазымдыр.

Нәсир ӘҺМӘДЛИ,
БДУ тәрчүмә, телевизија вә радио журналистикасы кафедрасынын досенти, филолокија елмләри намизәди.

ҺӘР ШЕЈДӘН әввәл, [illegible] чәкилән ганун әсасында «Күтләви информасија васитәләри һаггында» ганун 1-дән гүввәјә минир. Тәбиидир ки, белә гыса мүддәтдә республика ганунунун лајиһәсини һазырлајыб күтләви шәкилдә музакирә етмәк, музакирәнин нәтичәләрини јекунлашдырмаг вә јүксәк сәвијјәли ганун гәбул етмәк мүмкүн дејил. Буна көрә дә «Мәтбуат вә дикәр күтләви информасија васитәләри һаггында» ганун Азәрбајчан әразисиндә бир нечә ај сонра, тутаг ки, нојабрын 1-дән гүввәјә минмәлидир. Әкс һалда, тәләсдијимиздән тәндирә дүшә биләрик.

ССР Иттифагынын ганунунда кестәрилир ки, «күтләви информасија васитәләрини тә'сис етмәк һүгугу... 18 јашына чатмыш ССРИ вәтәндашларына мәхсусдур». Кәлин көрәк, бизим мүһитдә 18 јашлы јенијетмәнин нә кими имканлары вар? Бу јашда адам ән јахшы һалда али мәктәбин II курс тәләбәси ола биләр. Белә бир адамын информасија васитәси тә'сис етмәк үчүн нә пулу, нә профессионал сәвијјәси, нә дә кениш дүнјакөрүшү вар. Она көрә дә, Азәрбајчан ССР ганунунда бу һәдд азы 21 јаш кестәрилмәлидир.

Күтләви информасија васитәсини тә'сис вә редактә етмәк үчүн јашдан әлавә, дикәр мәһдудијјәтләр дә гојулмалыдыр. Мәсәлән, мәнә елә кәлир ки, редактор (баш редактор) олмаг һүгугу јалныз журналист тәһсилли мүтәхәссисләрә верилмәлидир. Бу һүгугдан, мүстәсна һал кими, башга һуманитар саһәләрин мүтәхәссисләри дә истифадә едә биләрләр. Техники али тәһсили олан шәхсләр исә јалныз Журналистләр Иттифагынын үзвү олдугда, јахуд мәтбуатда мүәјјән мигдар (тутаг ки, әлли) јазысы дәрч едилдикдән сонра бу һүгугу газанмалыдырлар. Бу чүр адамлара көмәк мәгсәдилә, јахшы олар ки, журналистика факултәсинин [...]лик етмәләринә үстүнлүк верилмишәм, лакин мәним бу «тәәссүбкешлијим» чохларына гәрибә кәлир. Онларын фикринчә, аз-чох јазы габилијјәти олан һәр кәс журналист ишләјә биләр. Гәтијјән белә дејил. Агроном һәким ола билмирсә, бәс һансы әсасла журналист ола биләр? Ахы, журналистика да өз дахили ганунаујгунлуглары олан мүрәккәб бир организмдир. Фәрг бирчә бурасындадыр ки, һәкимлик хүлјасына дүшмүш агрономун сәриштәсизлији өзүнү тез бүрузә верир, хәстә дәрһал өлүр, журналистлик иддиасында олан кәнар мүтәхәссисин сәһвләри исә узун иллэрдән сонра өзүнү кестәрир (савадсыз мүәллимин чәмијјәтә вурдугу зијан да белә кеч һисс олунур).

Азәрбајчан ССР ганунуна милли мунасибәтләрлә бағлы хүсуси бөлмә салынмалы вә бурада кестәрилмәлидир ки, республика әразисиндә фәалијјәт кестәрән күтләви информасија васитәләри Азәрбајчан халгынын вә бурада јашајан дикәр халгларын ләјагәтинә, милли мәнлијинә, суверенлијинә тохунан, онларын мүгәддәс һиссләрини тәһгир едән материал верәрсә (ДГМВ мәтбуатынын антиазәрбајчан чыхышларыны јада салаг), һәмин информасија васитәси дәрһал бағланыр вә тәгсиркар шәхсләр чинајәт мәс'улијјәтинә чәлб олунурлар. Бу шәрт Азәрбајчанын һүдудларындан кәнарда фәалијјәт кестәрән күтләви информасија васитәләринә дә аид едилмәли вә бүтүн Иттифаг мәтбуатында (еләчә дә башга информасија васитәләриндә) һәмин проблемә нәзарәт етмәк үчүн ССРИ Али Мәһкәмәси нәздиндә хүсуси бејнәлмиләл груп јарадылмалыдыр. Һәр һансы бир республикада Азәрбајчан барәдә бөһтан вә ифтиралар јајыларса, бизим һәмин информасија васитәләрини бурахмаға ичазә верәјә биләрләр.

Мүбариз ЈУСИФОВ,
Азәрбајчан ССР ЕА Нәсими адына Дилчилик Институту терминолокија шө'бәсинин мудири, филолокија елмләри доктору.

КҮТЛӘВИ информасија васитәләринин дили әдәби дилин ән чевик саһәсидир. Күтләви информасија васитәләри әдәби дилин лүгәт тәркибинин зәнкинләшмәсиндә, грамматик нормаларын сабитләшмәсиндә чох мүһүм рол ојнајыр. Тәсадүфи дејилдир ки, күтләви информасија васитәләри дилинин мәнимсәнилмәси, умумијјәтлә, дилин мүкәммәл өјрәнилмәсинин ме'јары сајылыр. Буна көрә дә, күтләви информасија васитәләринин дилинин тәмизлији, инчәлији, ајдынлыгы гајгысына галмаг радио-телевизија журналистләринин, һәмчинин мәтбуат ишчиләринин мүгәддәс вәзифәсинә чеврилмәлидир. Күтләви информасија васитәләри дилинин зәнкинлији ана дилинин зәнкинлији демәкдир. Ана дилинин зәнкинлији исә халгын интеллектуал сәвијјәсинин јүксәлишинин тә'мин едән ән башлыча васитәләрдән бириднр. Мә'лум олдугу кими, дил тәкчә дахили ганунаујгунлугларын фәалијјәти чәрчивәсиндә инкишаф етдикдә һәм јени мә'наларын, һәм дә грамматик моделләрин формалашмасында ләнкимәләрин мејдана чыхмасы лабүд олур. Бу чәһәт анчаг һәр һансы дилин кәнар амилләрдән тәчрид олунмасы вә ја онун башга дилләрлә әлагәсинин мәһдудлугу шәраитиндә баш верә биләр. Һәр һансы дил дөвләт дили сәвијјәсиндә ишләдилдикдә исә онун функсионаллыгы, һәмчинин әлагә вә мунасибәтләри кенишләнир. Јалныз белә бир шәраитдә дилдә чевик просесләрин [...]масн тәгдирәлајиг һал оларды. Чүнки белә сөз вә терминләрин мүәјјән гисми мүвафиг информасија илә әлагәдар ишләндији үчүн сонралар онлара чох аз тәсадүф едилир. Белә олдугда, һәмин типли сөз вә терминләр алынмалар сырасына кечә билмир. Мәтбуат екзотизми сәчијјәли һәмин сөз вә терминләрин мә'насынын ајдынлашдырылмасы тәшәббүсү исә анлајышларын мәнимсәнилмәси бахымындан хүсусилә әһәмијјәтлидир. Бә'зән дә башга дилләрдән сөз вә терминләрин һазыр шәкилдә алыныб ишләнмәси саһәсиндә бир лагејдлик мүшаһидә олунур. Белә ки, өз дилимиздә мүәјјән сөзләрин гаршылыгы олдугу һалда, мәтбуатда онлар мәнбә дилдәки кими ишләдилир. Мәсәлән, **подборка, открытка, путјовка** кими сөзләр бу гәбилдәндир. **Подборка** әвәзинә Азәрбајчан дилиндә **сечим** сөзүнү ишләтмәк мүмкүндүр. **Открытка** сөзүнүн әвәзиндә исә һәлә 20-чи илләрдә Гафур Рәшад тәрәфиндән һазырланмыш терминоложи лүгәтдә **ачыгча** сөзү ишләнмишдир. Бу сөзү **открытка** сөзүнүн јериндә мүвәффәгијјәтлә ишләтмәк олар. **Путјовка** сөзү исә 60—70-чи илләрин мәтбуат дилиндә **јоллајыш** сөзү илә әвәз едилмишди. Надәнсә, бу угурлу сөз сон вахтлар унудулмуш, бир нөв, **путјовка** сөзү јенидән «бәрпа едилмишдир». Дилимизин инкишафы вә зәнкинләшмәси бахымындан әвәз едилә билән сөзләрә јарадычы мунасибәтлә јанашылмасы зәрури мәсәләләрдән бириднр. Күтләви информасија васитәләринин дилиндә сон заманлар калка вә тәрчүмә јолу илә јаранан чохлу сөзләр ишләдилмәсинә раст кәлмәк олур. Мәсәлән, **јарымстансија** (подстансија), **јарымкечирич**и (полупроводник), **гысаметражлы** (короткометражный), **саһәләрарасы** (межотраслевый), **пландандәнар** (внеплановый) кими сөзләри буна мисал кестәрмәк олар. Калка вә тәрчүмә јолу илә јаранмыш белә сөзләрин күтләви информасија васитәләринин дилиндә ишләдилмәси ана дилимизин мә'на зәнкинлијини үзә чыхарыр. Дикәр тәрәфдән, дилимиздә јени сөз моделләри формалашыр. Әдәби дилин мә'на потенсиа-

...налистләрин [illegible] кестәрмәси ССР Иттифагынын вә мүттәфиг республикаларын ганунверичилијинә мувафиг сурәтдә чинајәт мәс'улијјәтинә, интизаби вә дикәр мәс'улијјәтә сәбәб олур.

Күтләви информасија васитәсинин һәгигәтә ујғун олмајан, вәтәндашын шәрәфинә вә ләјагәтинә ләкә јахан, јахуд она дикәр гејри-әмлак зәрәри вуран хәбәрләрин јајылмасы нәтичәсиндә вәтәндаша дәјән мә'нәви зәрәрин әвәзи мәһкәмәнин гәрары илә күтләви информасија васитәси тәрәфиндән, һабелә мүгәссир вәзифәли шәхсләр вә вәтәндашлар тәрәфиндән өдәнилир. Мә'нәви зәрәрин әвәзинин өдәнилмәсинин пул илә ифадә олунан мәбләғини мәһкәмә тә'јин едир. Бурада ону да гејд етмәји лазым билирәм ки, мә'нәви зәрәр дедикдә гејри-әмлак характерли зәрәр нәзәрдә тутулур.

Вәтәндашын вә ја тәшкилатын шәрәф вә ләјагәтини ләкәләјән мә'луматы јајан, бу мә'луматын һәгигәтә ујғун олдугуну сүбут етмәдикдә, онлар һәмин мә'луматын тәкзиб олунмасыны мәһкәмә јолу илә тәләб етмәк һүгугуна маликдирләр. Ганунун тәләбинә көрә ләкәләјән мә'луматын тәкзиб олунмасы гајдасы мәһкәмә тәрәфиндән мүәјјән едилир.

Вәтәндаш вә ја тәшкилат барәсиндә күтләви информасија васитәләри онларын һүгугларына вә ганунн мәнафеләринә тохунан мә'лумат дәрч етдикдә, онлар ејни күтләви информасија васитәләриндә өз чавабыны дәрч етдирмәк һүгугуна маликдирләр.

Ганунда журналистин ганунн пешә фәалијјәтинин һәјата кечирилмәсинә бу вә ја дикәр дәрәчәдә тә'сир едилмәсинин гадаған олунмасы да кестәрилмишдир. Белә ки, журналистин ганунн пешә фәалијјәтинә дәвләт органларынын вә ичтимаи органларын вәзифәли шәхсләри тәрәфиндән манечилик төрәдилмәси, журналистләрин информасија јајмага, јахуд информасија јајмагдан имтина етмәјә мәчбур едилмәси чинајәт мәс'улијјәтинә сәбәб олур.

Гәләмә алды:
Һ. НӘЧӘФГУЛИЈЕВ.

Редактор Ј. КӘРИМОВ.

Азәрбајчан ЛККИ МК тәләбә вә кәнчләрин бирликләри республика гәраркаһынын коллективи иш јолдашлары **Пәрвиз Исмајылова**, атасы

САРИФИН

вәфаты мунасибәтилә дәрин һүзнлә башсағлығы верир.

РЕДАКСИЈАНЫН ВӘ МӘТБӘӘНИН ҮНВАНЫ:
370146, БАКЫ—146,
МӘТБУАТ ПРОСПЕКТИ,
529-чу МӘҺӘЛЛӘ.
Редаксија VIII мәртәбәдә јерләшир.

ТЕЛЕФОНЛАР: Редактор—32-12-65; редактор муавини—38-53-69; мәс'ул катиб—32-60-95; шө'бәләр; комсомол һәјаты вә әмәкчи кәнчләр—32-19-27; тәблиғат вә коммунист тәрбијәси—32-60-62; елм вә мәктәбли кәнчләр —32-19-09; јарадычы кәнчлик вә естетик тәрбијә—32-19-08; мәктубләр—32-29-11; бөлмәләр: бәдән тәрбијәси, идман вә күтләви мүдафиә ишләри—32-60-62; комсомол прожектору—32-60-62; корректор—32-19-21; фотолабораторија—32-60-66; мә'лумат үчүн—32-12-46; мүнасибат—32-79-44; е'ланлар—38-53-63.

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14   М 1 2 3 4 5 6 7 8   БАКЫ, «КОММУНИСТ» НӘШРИЈЈАТЫНЫН МӘТБӘӘСИ.   БАКУ, ТИПОГРАФИЯ ИЗДАТЕЛЬСТВА «КОММУНИСТ».   ФГ 19325   Сифариш 5030